UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Katedra rozvojových a environmentálních studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Kristýna CHRÁSTKOVÁ

Problematika velkoplošných akvizic půdy v oblasti Latinské Ameriky

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Chovaneček

OLOMOUC 2021

Abstrakt

První kapitola této práce se zabývá teoretickým vymezením fenoménu land grabbingu a uvedení definic tohoto fenoménu, včetně nastínění problémů s watter grabbingem a green grabbingem, které s land grabbingem úzce souvisí.

Druhá kapitola se zaměřuje na land grabbing a jeho dopady na životní prostředí. Je zde popsán vliv velkoplošných akvizicí půdy na krajinu, jakou mohou zanechat stopů v geologii a jaké rizika představuje používání konvenčních hnojiv. V této kapitole je také zmíněn problém velkoplošných akvizic půdy vztáhnutý na území Latinské Ameriky a jsou zde nastíněny některé body kodexu chování a problémy s ním spojenými.

Třetí kapitola této práce se věnuje land grabbingu v Latinské Americe. Je zde vymezeno území Latinské Ameriky a zabývá se případovými studiemi, které byly provedeny v zemích Latinské Ameriky. Dále jsou zde uvedeny společné problémy tohoto regionu a zaměřuje se také na problém odlesňování Amazonie.

V závěru práce je uvedeno resumé předcházejících kapitol a jsou zde uvedeny důležité informace, které byly v předchozích kapitolách zmíněny.

Klíčová slova: land grabbing, velkoplošné akvizice, Latinská Amerika, půda, životní prostředí, akvizice pozemku

Abstract

The first chapter of this work deals with the theoretical definition of the phenomenon of land grabbing including an outline of the problems with water grabbing and green grabbing which are closely related to this phenomenon.

The second chapter focuses on land grabbing and its impact on the environment. It describes any effect on land that can be affected by large-scale land acquisitions, what footprint in geology can land grabbing leave and what are risks with the use of conventional fertilizers. This chapter also mentions the problem of large-scale land acquisitions located in Latin America and mentions code of conduct and related issues.

The third chapter of this work deals with the land grabbing in Latin America. There is a definition of the territory of Latin America and an assessment of case studies that have been demonstrated in Latin American countries. There are also presented the common problems of this region and it also focus on the problem of deforestation in the Amazon.

At the end of the thesis, a summary of the previous chapter is given and important information is mentioned which was said in the previous chapters.

Key words: land grabbing, large-scale acquisitions, Latin America, land, environment, land acquisition

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Problematika velkoplošných akvizic půdy v oblasti Latinské Ameriky“ vypracovala samostatně a veškeré použité zdroje jsem uvedla v seznamu literatury.

Olomouc, 2021 _____

Kristýna Chrástková

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	**Kristýna CHRÁSTKOVÁ**
Osobní číslo:	**R18414**
Studijní program:	**B1301 Geografie**
Studijní obor:	**Mezinárodní rozvojová studia**
Téma práce:	**Problematika velkoplošných akvizic půdy v oblasti Latinské Ameriky**
Zadávající katedra:	**Katedra rozvojových a environmentálních studií**

Zásady pro vypracování

Cílem této bakalářské práce je vymezit problematiku velkoplošných akvizic půdy v oblasti Latinské Ameriky se zaměřením na vybrané státy.

Rozsah pracovní zprávy:	**10 – 15 tisíc slov**
Rozsah grafických prací:	**dle potřeby**
Forma zpracování bakalářské práce:	**tištěná**

Seznam doporučené literatury:

COSCIEME, Luca, Federico M. PULSELLI, Valentina NICCOLUCCI, Nicoletta PATRIZI a Paul C. SUTTON. Accounting for ?land-grabbing? from a biocapacity viewpoint. *Science of The Total Environment* [online]. 2016, 539, 551-559 [cit. 2020-05-02]. DOI: 10.1016/j.scitotenv.2015.09.021. ISSN 00489697.

MARGULIS, Matias E., Nora MCKEON a Saturnino M. BORRAS. Land Grabbing and Global Governance: Critical Perspectives. *Globalizations* [online]. 2013, 10(1), 1-23 [cit. 2020-05-02]. DOI: 10.1080/14747731.2013.764151. ISSN 1474-7731.

BORRAS JR, SATURNINO M. a JENNIFER C. FRANCO. Global Land Grabbing and Trajectories of Agrarian Change: A Preliminary Analysis. *Journal of Agrarian Change* [online]. 2012, 12(1), 34-59 [cit. 2020-05-02]. DOI: 10.1111/j.1471-0366.2011.00339.x. ISSN 14710358.

MESSERLI, Peter, Andreas HEINIMANN, Markus GIGER, Thomas BREU a Oliver SCHÖNWEGER. From ?land grabbing? to sustainable investments in land: potential contributions by land change science. *Current Opinion in Environmental Sustainability* [online]. 2013, 5(5), 528-534 [cit. 2020-05-02]. DOI: 10.1016/j.cosust.2013.03.004. ISSN 18773435.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jiří Chovaneček**
Katedra rozvojových a environmentálních studií

Datum zadání bakalářské práce: **4. května 2020**
Termín odevzdání bakalářské práce: **25. dubna 2021**

L.S.

doc. RNDr. Martin Kubala, Ph.D.
děkan

doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 4. května 2020

Obsah

ÚVOD **10**

CÍLE A METODOLOGIE **11**

1. TEORETICKÉ VYMEZENÍ **12**

1.1. DEFINICE LAND GRABBINGU 13
1.2. WATER GRABBING 16
1.3. GREEN GRABBING 17

2. LAND GRABBING A DOPAD NA ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ **21**

2.1. PROJEVY LAND GRABBINGU V ŽIVOTNÍM PROSTŘEDÍ 21
2.2. GEOLOGICKÉ STOPY LAND GRABBINGU 23
2.3. POUŽÍVÁNÍ HNOJIV 24
2.4. OVLIVNĚNÍ PODOBY KRAJINY A ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ PŮSOBENÍM LAND GRABBINGU 26
2.5. KODEX CHOVÁNÍ 27

3. LAND GRABBING V LATINSKÉ AMERICE **32**

3.1. VYMEZENÍ LATINSKÉ AMERIKY 32
3.2 PROBLÉM AKVIZIC ZEMĚDĚLSKÉ PŮDY V LATINSKÉ AMERICE 33
3.3 PŘÍPADOVÉ STUDIE V LATINSKÉ AMERICE 33
3.3.1 AKVIZICE POZEMKŮ A SOUVISLOST S LAND GRABBINGEM 34
3.3.2 ASPEKTY OVLIVŇUJÍCÍ LAND GRABBING V LATINSKÉ AMERICE 37
3.3.3 PĚSTOVANÉ PLODINY 39
3.3.4 INVESTICE A PŘÍLIV KAPITÁLU PLYNOUCÍ Z LAND GRABBINGU 40
3.4 ODLESŇOVÁNÍ AMAZONIE 42
3.4.1 OVLIVNĚNÍ EVROPSKÝM TRHEM 42
3.5 SPOLEČNÉ PROBLÉMY REGIONU 43

4. ZÁVĚR **45**

SEZNAM LITERATURY **47**

Seznam obrázků, tabulek a příloh

Seznam tabulek

Tabulka 1: 5 největších současných velkoplošných akvizic půdy 15
Tabulka 2: Rozsah zabrané půdy v zemích Latinské Ameriky 36

Seznam zkratek

CICAD	Inter-American Drug Abuse Control Commission *(Meziamerická komise pro kontrolu drog)*
ECVC	European Coordination Via Campesina
ha	označení pro hektar
IFC	International finance corporation *(Mezinárodní finanční korporace)*
IFPRI	International Food Policy Research Institute *(Mezinárodní institut pro výzkum potravinové politiky)*
IICA	Inter-American Institute for Cooperation on Agriculture
ILC	International Land Coalition *(Mezinárodní pozemková koalice)*
WB	World Bank *(Světová banka)*
FAO	Food and Agriculture Organization *(Organizace pro výživu a zemědělství)*
IFAD	The International Fund for Agricultural Development *(Mezinárodní fond pro rozvoj zemědělství)*
CNN	Cable News Network
NASA	National Aeronautics and Space Administration (*Národní úřad pro letectví a vesmír)*
NRC	National Resreach Council
OSN	Organizace spojených národů

REDD+	Reducing emissions from deforestation and forest degradation and the role of conservation, sustainable management of forests and enhancement of forest carbon stocks in developing countries
UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change *(Rámcová úmluva OSN o změně klimatu)*
USA	United States of America *(Spojené státy americké)*
USD	U.S. dollar *(americký dolar)*
WWF	World Wildlife Fund *(Světový fond na ochranu přírody)*

Úvod

Zabírání půdy by se mohlo na první pohled zdát jako nový fenomén, o kterém se začalo mluvit v roce 2008. Podle Edelmana a kol. (2013) se dá těžko přesně datovat začátek land grabbingu, nicméně zároveň uvádí, že od roku 2007 se výrazně zvýšil počet investorů v oblasti zemědělství. Podle Edelmana a kol. (2013) se často zanedbává význam historického rámce land grabbingu. Jednak je podle něj pro analýzu zapotřebí delší časová perspektiva a zároveň přihlédnout i k dopadu historických událostí na charakter zemědělství v dané zemi či regionu. Baglioni a Gibbon (2013) upozorňují na historickou souvislost land grabbingu v souvislotí participace soukromých osob a afrických vlád na zemědělství v Subsaharské Africe v 60. letech minulého století. V mediích se začínalo mluvit v roce 2008 o zabírání půdy jako o land grabbingu (land grab, v češtině asi nejpoužívanějším termínem je zábor půdy). V reakci na to nevládní organizace GRAIN v témže roce zábor půdy označila tímto specifickým termínem. Podle Ouma (2012) se začalo mluvit o land grabbingu v souvislosti s jihokorejským konglomerátem Daewo, který získal 1,3 miliony hektarů půdy na Madagaskaru za účelem pěstování plodin. Daewo tak získalo celou polovinu veškeré orné půdy Madagaskaru. Tato skutečnost vedla k celonárodním nepokojům a vyvrcholila svržením madagaskarského prezidenta Marca Ravalomanana. Nově nastolená vláda Madagaskaru pak pozemkovou dohodu s Daewo zrušila. Nezávisle na předchozí události získala indická společnost Karaturi Global v různých částech Etiopie 311 tisíc hektarů půdy pro pěstování rýže, kukuřice a palmového oleje. Tyto události tak poukázaly na globální trend land grabbingu (Edelman, 2013; Baglioni a Gibbon, 2013; Ouma, 2012; Bakošová, 2012)

Cíle a metodologie

Cílem této práce je popsat termín land grabbing a analyzovat jeho dopad na životní prostředí a nastínit socioekonomické problémy, které může způsobit. Práce se bude zaobírat rozsahem land grabbingu v Latinské Americe. Práce zmiňuje historické souvislosti, které předcházely land grabbingu v dnešní podobě a také nastiňuje současnou situaci. Práce se soustředí na popsání problému jak v globálním měřítku, tak v oblasti Latinské Ameriky. Práce se bude snažit hledat odpovědi na tyto otázky:

Jaký je dopad land grabbingu na životní prostředí?
Jaký je rozsah land grabbingu v Latinské Americe?

Metody užité v této práci jsou zejména kompilace a analýza dat. Data jsou přebírány zejména z akademických článků, knižních publikací a publikací organizací. Dále byly informace užité v této práci získávány z databáze Land Matrix a Světové banky. Databáze Land Matrix je nezávislá veřejná databáze, která poskytuje informace o obchodu s půdou. Tato databáze byla založena s cílem řešit nedostatek spolehlivých údajů ohledně velkoplošných akvizicí půdy.

1. Teoretické vymezení

Celkovou plochu půdy zabranou land grabbingem není zcela možné zjistit. Je to ovlivněno mnoha aspekty, jako jsou hranice, vlastnictví nebo jurisdikce, navíc přístup a podmínky užívání půdy se obtížně ověřují. V roce 2012 se dle Lazarus (2014) plocha zabrané půdy pohybovala mezi 45 miliony hektarů půdy až do 225 milionů hektarů půdy, na základě výzkumů několika organizací a vědců to mohl být až pětinásobek. Tak velké rozpětí čelilo kritice ohledně metodiky výzkumů – Je sjednoceno kritérium pro druh transakce land grabbingu? Jsou některé regiony zastoupeny dostatečně, zatímco ostatní nejsou dostatečně zmapovány? Jak je to s dohodami, které jsou sjednány, ale nejsou poté realizovány? Přestože otázka celkového počtu obchodů s pozemky za účelem land grabbingu a jejich dopad na životy místních nebo na životní prostředí nejsou zcela zodpovězeny, vědci se shodují na jednom. Ačkoliv se zdá, že tisk a mediální zprávy nadhodnocují rozsah akvizicí ve srovnání s údaji, s kterými vědci pracují během výzkumů, opak je pravdou. Jde o masivní a rostoucí problém. Podle databáze Land Matrix (2013) od roku 2001 bylo zjištěno pomocí akvizic půdy, které byly označeny jako související se zemědělstvím, s chovem hospodářských zvířat nebo lesnictvím, zabráno přibližně 430 000 km^2 půdy (Lazarus, 2014). To odpovídá přibližně rozloze Iráku a představuje tak asi 1 % z celkové plochy zemědělské půdy na světě. Nerealizované smlouvy (smlouvy, které byly uzavřeny, ale nedošlo k jejich realizaci) nebo nepřesné či zastaralé údaje o rozloze pozemků mohou toto množství zvýšit. Celkový součet zabrané půdy z databáze Land Matrixu (2013) nezahrnuje obdělávanou půdu, která je obdělávána, ale není nahlášena do databáze. Ačkoli se data o rozloze zabrané půdy v mnoha výzkumech liší, stále jsou užitečná pro odhad rozsahu změny fyzické krajiny, kterou by land grabbing mohl způsobit, pokud by se krajina přeměnila pro intenzivní využívání. Data nasbíraná za poslední desetiletí tak pomáhají při výzkumech jak z hlediska zaznamenaných fyzikálních procesů, ke kterým došlo, tak mohou posloužit k porovnání s historickými precedenty obdělávání půdy (Lazarus, 2014; Visser a Spoor 2011)

Nejvíce zasaženým kontinentem land grabbingem je Afrika, která disponuje rozsáhlými plochami půd, která lze koupit nebo pronajat za velmi nízké ceny. Vše usnadňuje slabá právní ochrana lokálních komunit ze strany státu a laxní přístup

mnoha vlád zemí, které jsou lehce zkorumpovatelné a se kterými se dají vyjednat nadmíru výhodné podmínky akvizice půdy (Bakošová, 2012)

1.1. Definice land grabbingu

Definice land grabbingu není jednoznačná a jednotlivé organizace si definují termín samy s menšími či většími odlišnostmi. Podle European Coordination Via Campesina se land grabbing definuje z hlediska velikosti a majitele záboru, jeho kontrolou, legislativním rámcem a využitím. Podle organizace ECVC (2016) je tedy land grabbing definován následovně: *„Land grabbing je kontrola půdy - ať už prostřednictvím vlastnictví, nájmu, koncese, smluv, kvót nebo obecné moci – která je v dané lokalitě větší než běžně vlastněná plocha zemědělské půdy jakýmikoli osobami nebo subjekty - veřejnými nebo soukromými, zahraničními nebo domácími - jakýmikoli prostředky - "legálně„ nebo „nezákonně"- pro účely těžby, kontroly zdrojů nebo komodifikace*[1] *na úkor rolnických zemědělců, agroekologie, správy půdy, potravinové suverenity a lidských práv."* Tato práce bude pracovat s definicí land grabbingu dle organizace ECVC.

Termín land grabbing podle Ouma (2012) označuje rozsáhlý a většinou dlouhodobý zisk zemědělské půdy, ať už pronájmem nebo odkoupením státy, globálními finančními investory nebo zemědělskými nadnárodními korporacemi s cílem pěstování zemědělských plodin, dřevin a biopaliv. Může se to týkat také investic do projektů ve jménu záchrany klimatu či obchodování s emisemi uhlíku (tzv. green grabbing). Zajištění půdy pro užití land grabbingu se nabývá formou pronájmu, odkoupení nebo koncesí. Instituce jako jsou Světová banka (WB), Organizace pro výživu a zemědělství (FAO) a Mezinárodní fond pro rozvoj zemědělství (IFAD) v roce 2012 uvedli, že velká část smluv o pronájmu půdy byla uzavřena bez konzultace s místním obyvatelstvem, v případě osobního vlastnictví bez adekvátní finanční nebo jiné kompenzace; zároveň bez návrhu vytváření nových

[1] Komodifikace – přeměna něčeho, co není normálně zbožím, ale je předmět směny (např. kulturní dědictví nebo vzdělání)

pracovních pozic pro místní a bez zlepšování udržitelnosti životního prostředí (Rulli a kol.,2013; Ouma, 2012)

Land grabbing je podle Rulli a kol. (2013) opatření, které používají některé vlády a korporace, aby splnily požadavky své země nebo firmy v oblasti potravinářství a energetiky získáním půdy v cizí zemi. Konference Mezinárodní pozemková koalice (ILC) v Tiraně v roce 2011 definovala land grabbing jako akvizici půdy, které jsou v rozporu s lidskými právy, kdy půda je užívána bez předchozího souhlasu již existujících uživatelů či vlastníků pozemků, a bez ohledu na sociální a environmentální dopady. Ve většině případů je tak land grabbing výsledkem netransparentního a nedemokratického procesu. Je však obtížné prokázat porušení lidských práv nebo sociální a environmentální dopady záboru půdy. Rulli a kol. (2013) rozšířili definici land grabbingu o převod práva vlastnit nebo užívat půdu od místních komunit po zahraniční investory prostřednictvím velkoplošné akvizice pozemků, což bylo stanoveno pro akvizice o rozloze více než 200 ha na jednu dohodu. Na základě této rozšířené definice označuje Rulli a kol. (2013) land grabbing za novou formu kolonialismu. V reakci na ekonomickou krizi, v letech 2008–2012 se začaly čím dál více zvyšovat ceny potravin; ceny pšenice, rýže, kukuřice a sójových bobů dosáhly historického maxima také díky rostoucí poptávce zejména v Číně a Indii. Mnoho korporací a vlád v souvislosti se zvýšenou poptávkou začaly zabezpečovat vlastnická práva na cizí zemědělskou půdu. V květnu roku 2012 celkové množství zabrané půdy tvořilo 0,7 % -1,75 % celkové rozlohy světové zemědělské půdy (Rulli a kol., 2013). Podle Světové banky bylo pro účel land grabbingu v období od října 2008 do srpna 2009 získáno 46,6 milionů hektarů zemědělské půdy, což odpovídá celkové rozloze Kamerunu (Ghatak, 2011). Největší podíl zabrané půdy byl v Africe, zbytek v částech východní Evropy, Ameriky a Asie. Naopak země, které jsou nejaktivnější ve vyhledávání půdy k land grabbingu nalezneme na středním východě, v jihovýchodní Asii, Evropě a severní Americe (Rulli a kol., 2013; Ghatak, 2011).

Land grabing je politicky kontroverzním tématem. Odpůrci kapitalismu a globalizace ostře kritizují nárůst globální poptávky na využití zemědělské půdy v souvislosti s land grabbingem, poukazují na zamezené možnosti participace milionů lidí na globálním trhu. Dále kritizují degradaci půdního fondu

v zemích, kde se využívá půda v důsledku land grabbingu a zároveň používání průmyslových hnojiv (Ouma, 2012). V roce 2012 byl land grabbing problémem v nejméně 62 zemích světa, téměř polovina těchto zemí se nacházela v Africe a další třetina v Asii. Existují i případy, kdy jsou státy zároveň grabbery [2] v jiné zemi a zároveň je v těchto státech půda pronajata formou land grabbingu (např. Argentina, Austrálie nebo Filipíny). Země, které jsou v land grabbbingu nejaktivnější se nacházejí zejména ve východní a jihovýchodní Asii, Evropě a severní Americe. Díky land grabbingu tak mohou země mnohanásobně zvýšit celkovou plochu obdělávané zemědělské půdy (Rulli a kol., 2013). S postupem času a podrobnějším zkoumáním tohoto fenoménu začali autoři rozlišovat různé formy záboru – vody (tzv. water grabbing) či území za účelem pěstování rostlin k zachycování uhlíku (tzv. green grabbing). (Ouma, 2012; Rulli a kol., 2013)

Tabulka 1: 5 největších současných velkoplošných akvizic půdy (k 9. 5. 2021)

5 největších současných velkoplošných akvizic půdy ve světě (k 9. 5. 2021)	
Země	**Plocha akvizice (ha)**
Rusko	2 484 413
Jižní Súdán	1 680 000
Malajsie	1 330 000
Indonésie	961 400
Rusko	921 458

Zdroj: Land Matrix, 2021 (vlastní zpracování)

[2] Grabbeři – vykonavatelé land grabbingu

1.2. Water grabbing

Water grabbing i green grabbing úzce souvisí se záborem půdy. Jsou to vlastně jeho vedlejší produkty, které se přidávají jako doprovodné problémy land grabbingu. Water grabbing vyjadřuje množství sladké vody zachycené na zabrané půdě, o které je částečně ochuzeno obyvatelstvo dané země. Často jsou to pak země, které se mimo jiné potýkají s nedostatkem sladké vody. Land grabbing tedy neznamená jen zmocnění se zemědělské půdy, ale také sladkovodních zdrojů, které jsou v půdě k dispozici. Výroba zemědělských komodit potřebuje buďto půdu nebo vodu (v případě hydroponického pěstování rostlin) anebo obojí. Celkově se na zemědělskou produkci využívá asi 86 % veškeré sladké vody (Rulli a kol., 2013). Land grabbing tak tedy zachycuje i velké množství sladké vody – ať už jde o zdroje sladké vody, závlahovou nebo dešťovou vodu (Rulli a kol., 2013; Comprehensive Assessment of Water Management in Agriculture. 2007).

Zvyšování zemědělské produkce v souvislosti se zvyšující se poptávkou po zemědělských produktech může také přímo přispět k odlesňování a související degradaci půdy, k čemuž dochází v mnoha zemích, kde je zabraná půda obdělávána korporacemi a cizími vládami. Podle Rulli a kol. (2013) nárůst celosvětové poptávky po zemědělských produktech v důsledku růstu populace a určitou změnou stravovacích návyků, zvyšují tlak na co největší využití zemědělské půdy a s tím související produkci, což jde ruku v ruce s narůstající spotřebou vody. Navíc zvýšení cen ropy a přijetí směrnice Evropské unie o obnovitelných zdrojích z roku 2009 zapříčinilo zvýšenou spotřebu bioethanolu, který je vyráběn technologií alkoholového kvašení z biomasy, čímž se dále zvyšuje potřeba půdy a vody. Výsledkem toho je, že některé vlády a korporace investují do pronájmu zemědělské půdy s vidinou dlouhodobé potravinové strategie a energetické bezpečnosti. Na celém světě je asi 19 % zemědělských oblastí, které musí být uměle zavlažovány, a právě tyto oblasti produkují asi 40 % veškerých zemědělských komodit (Rulli a kol., 2013). Během jednoho století se zvýšila spotřeba vody téměř sedmkrát a zemědělství tak stojí za obrovskými odběry vody z potoků, jezer a podzemních vod. Tím se stupňuje napětí ohledně nedostatku zdrojů sladké

vody (Rulli a kol., 2013; Comprehensive Assessment of Water Management in Agriculture. 2007).

Odvedená voda, kterou absorbuje zabraná půda, může pak chybět při zavlažování v okolí zabrané půdy nebo v navazujících zemědělských oblastech. Dalším stádiem potenciálního účinku land grabingu je stres z nedostatku vody, zhoršení kvality vody a může mít sociálně-ekonomický dopad na místní obyvatele, což může vést k propuknutí nepokojů (Rulli a kol., 2013).

1.3. Green grabbing

Termín green grabbing poprvé použil novinář John Vidal v časopise The Guardian k označení přivlastnění půdy za účelem ochrany životního prostředí. Podstatu green grabbingu bez užití tohoto termínu popisovala již dříve McAfee (1999) a popisovala ji jako prodej půdy pro její záchranu. V tomtéž roce analyzovala nový způsob, kterým se nadnárodní ekologické organizace pokoušejí regulovat mezinárodní toky „přírodního kapitálu“ vytvořením globálního diskurzu, ve kterém je příroda konstruována jako světová měna a ekosystémy jsou překódovány jako sklady genetických zdrojů. Termín green grabbing je používaný v akademických kruzích k popisu velkých akvizic přivlastněné půdy, včetně obsažených zdrojů a vody, a je tak konáno ve jménu ochrany životního prostředí nebo je financováno prostřednictvím mechanismů souvisejících se zmírňováním změny klimatu. Jde tedy o formu land grabbingu, která je zdůvodňována environmentálními podněty jako jsou ochrana lesů, krajiny podnebí a biologické diverzity, přičemž slovo „green“ má na tyto skutečnosti poukazovat. Většina případů je tak iniciovaná kvůli ochraně místní biologické rozmanitosti, regulaci emisí a omezení vypouštění uhlíku do atmosféry a s ním spojenou sekvestraci[3] uhlíku v přírodě. Tento termín se začal užívat při procesech, které proběhly po roce 2000. Stejně jako land grabbing má negativní dopad na místní obyvatelstvo, které je vyhoštěno anebo je jim zabrána užívaná půda, která byla ve společném užívání místních obyvatel a komunit (Universität Bielefeld).

[3] Sekvestrace uhlíku – ukládání uhlíku v tělech živých rostlin

Jednou z typických forem green grabbingu je odkup půdy na území globálního jihu od „bohatých“ občanů globálního severu prostřednictvím webů provozovaných charitativními a environmentálními organizacemi, kdy jednotlivci darují peníze na odkup ekologicky ohrožené půdy a zabraňují tím jejímu zničení a zabraňují zrychlení změny klimatu. Mezi nejaktivnější organizace, které vybraly několik miliard dolarů na zřízení národních parků po celém světě patří Světový fond na ochranu přírody (WWF), Conservation International a Nature Conservancy. V Americe sehrává hlavní roli v kontextu green grabbingu několik institucí a investorů. V Severní Americe je to Wildland Network, který si klade za cíl zabezpečit miliony hektarů půdy mezi Atlantikem a Pacifikem, od Kanady po Mexiko. Zatímco v Severní Americe podobné projekty nejsou příliš kritizovány, v jižní Americe je situace jiná. Švédský podnikatel John Eliasch byl označen za „ekokolonialistu“ poté, co koupil 400 tisíc akrů amazonského deštného pralesa (což zhruba odpovídá rozloze Českého středohoří) v Brazílii a Ekvádoru. Bývalý brazilský prezident Lula da Silva to okomentoval tím, že Brazílie není na prodej a že cizinci by tyto dobře míněné investice neměli vykonávat, protože neznají realitu amazonského deštného pralesa (Universität Bielefeld, 2019)

S kritikou se setkali investoři také v Argentině. V Patagonii koupilo 200 severoamerických investorů několik milionů akrů půdy ve jménu zachování divočiny. Mezi tyto lidi patří mimo jiné Douglas a Kris Tompkins (zakladatelé oděvní firmy North Face a Patagonia), finančník George Soros, spoluzakladatel mediální společnosti CNN (Cable News Network), Ted Turner nebo herečka Sharon Stone. Na odkoupené půdě měli společně v plánu založit první národní pobřežní park v Argentině. Kritika z argentinské strany na sebe nenechala dlouho čekat. Byli kritizováni zejména za to, že převzali kontrolu nad dodávkami vody a přispěli ke zvýšení cen půdy, což mělo údajně za následek i úpadek argentinských farmářů. Jedna z forem green grabbingu je tedy odkupování půdy a následné zřizování národních parků. Druhou formou je odkoupení půdy za účelem zmírnění změny klimatu. Klíčovou úlohou politiky v oblasti klimatu je rychle se rozšiřující trend výroby elektrické energie z obnovitelných zdrojů a preference biopaliv. To ovšem znamená i zásah do rázu krajiny a tyto změny mají často ambivalentní dopad na ekosystémy a místní obyvatele. Mnoho environmentálních

projektů je tak zahájeno i přes kontroverznost ekologických dopadů. Jedním z příkladů je budování zařízení na výrobu obnovitelné energie v oblasti Istmo de Tehuanttepec v mexickém státě Oaxaca. V roce 2014 zde bylo stavěno nadnárodní korporací 10 tisíc větrných mlýnů na výrobu elektrické energie určené k vývozu. Místní občané kritizovali laxní přístup Mexika a korporaci za ignorování platných zemědělských zákonů Mexika. Dalším příkladem je Honduras, kde bylo násilně vyhnáno několik domorodých komunit kvůli stavbě přehrad Aurora I a II. Jejich stavba byla zajištěna a spolufinancována Organizací spojených národů (OSN), konkrétně skrze sekci pro ochranu klimatu a pomocí projektu Clean Development Mechanism, který je součástí Kjótského protokolu. Třetí formou green grabbingu je ekoturistika, která je zaměřena na objevování přírody a chráněných oblastí s ohledem na životní prostředí a místní život obyvatel (Universität Bielefeld, 2019).

Jako příklad neblahého dopadu ekoturistiky může být uvedena Kolumbie a její národní park Tayrona. Více než 90 % plochy národního parku bylo s rostoucím zájmem turistů převedeno do soukromého vlastnictví. Rostoucí zájem turistů byl jedním z hlavních důvodu převodu území do soukromého vlastnictví. S vidinou zisku se opomínala práva místních obyvatel. To zapříčinilo ztrátu obživy místních zemědělců, rybářů a poskytovatelů turistických služeb, kteří v parku žili a pracovali. To vedlo ke kriminalitě místních obyvatel, jelikož jim byl znemožněn původní styl obživy na svých polích. Na bývalé obyvatele a pracovníky tohoto národního parku pak bylo nahlíženo jako na útočníky a nelegální obyvatele. Navíc státem podporovaný cestovní ruch přispěl k zajištění bezpečnosti a militarizaci turistických míst. Projekty ekoturismu jsou přitom často podporovány na základě diskurzů o rozvoji a ochraně životního prostředí. (Ojeda, 2012; Universität Bielefeld, 2019)

Kontroverzním příkladem green grabbingu je podpora monokultury palmového oleje, který je produkován jako biopalivo, a proto jej někteří označují za udržitelné; dalším argumentem je zachycování oxidů uhlíku v krajině – rostliny absorbují velké množství oxidů uhlíku. Na kapitálových trzích se začalo obchodovat s emisemi a jejich vypouštěním byla vytvořena „emisní práva“ coby obchodovatelné certifikáty, což způsobilo velký zájem o velké lesní oblasti. V mnoha zemích Ameriky je produkce palmového oleje prezentována jako ekologická forma výroby

oleje financovaná nadnárodními korporacemi, ale je také spojována s nuceným vysídlením mnoha místních obyvatel. V jižní Americe je největším producentem palmového oleje Kolumbie. Ve světovém žebříčku se pak umísťuje na pátém místě, zároveň je šestým největším vývozcem palmového oleje. V mnoha částech Kolumbie byla produkce oleje umožněna díky nucenému vysídlení místních obyvatel polovojenskými skupinami. Problémům ohledně produkce palmového oleje čelí také Honduras. Reforma agrárního trhu v 90. letech minulého století a státní i mezinárodní společnosti preferovaly produkci palmového oleje. Mnoho společností podílejících se na výrobě palmového oleje obdrželo půjčky od Světové banky, konkrétně od její suborganizace Mezinárodní finanční korporace (IFC), a s nimi zároveň emisní kredity, jejichž množství bylo stanoveno Kjótským protokolem z roku 1997. V těchto zemích není vedena iniciativa primárně proti pěstování palmy olejné, ale spíše proti tomu, pro koho je plodina pěstována, v jakém množství a za jakých podmínek. Přivlastňování půdy přitom úzce souvisí s nuceným vysídlováním místních obyvatel a zvyšující se kriminalitou (Ecologistas en accion, 2005; Universität Bielefeld, 2019)

2. Land grabbing a dopad na životní prostředí

Během posledních dekád vzrostly významně investice do rozsáhlých pozemkových aktiv, na které je nahlíženo jako na politicky kontroverzní zabírání půdy nadnárodními korporacemi, vládními agenturami a dalšími investičními hráči. V důsledku této skutečnosti vznikla řada článků, které se zabývají nejen socioekonomickými problémy spojenými s land grabbingem, které v důsledku akvizic vzniknou, ale také vznikajícími škodami napáchaných v krajině a jejich dopad na životní prostředí. Lokální škody na obhospodařovaných půdách mohou odstartovat řadu na sebe navazujících pohrom nejen v zemědělství, ale i ve fyzickogeografickém prostředí a mohou ovlivňovat klimatické podmínky a ovlivňovat život v pobřežních vodách.

2.1. Projevy land grabbingu v životním prostředí

Stejně jako panují nejistoty ohledně skutečné plochy akvizicí, tak je pochybováno také o případných dopadech land grabbingu na životní prostředí a výsledky výzkumů jsou často zpochybňovány. Obecně je však přihlíženo k tomu, že lidská činnost jako je těžební průmysl, zemědělství nebo výstavba silnic vytlačuje více půdy a hornin než geomorfní procesy. Navíc míra těchto procesů se vyvíjí nerovnoměrně s časovou přímkou. Land grabbing je tedy v souvislosti se zemědělskou činností schopen vyvolávat odtok sedimentů a půdy. Světový průměrný tok sedimentů ze zemědělské půdy je přibližně 75 giga tun za rok (Wilkinson a McElroy, 2007). Pro srovnání se zemědělskou půdou, průměrný tok sedimentů všech řek na světě je asi 54 gigatun za rok (Wilkinson a McElroy, 2007). Podle výzkumu Wilkinsona a McElroye (2007) je při zemědělské činnosti splaveno asi 0,6 mm půdy a sedimentů za rok. Tok sedimentů je ale ovlivněn i geografickými faktory jako jsou regionální klima a zeměpisná šířka. Větší toky sedimentů a půdy najdeme většinou v nižších zeměpisných šířkách (Wilkinson a McElroy, 2007). Geografická lokace land grabbingu proto hraje důležitou roli. Nejvíce zasažených území odlivem sedimentů a půdy je evidováno v oblasti od 20° severní zeměpisné

šířky do 20° jižní zeměpisné šířky. Podle výzkumu Wilkinsona a McElroye (2007) spolu úzce souvisí množství odtoku sedimentů a půdy s land grabbingem, přesněji řečeno se zabranými poli v územích s největším odtokem sedimentů a půdy. Soustředění land grabbingu v nižších zeměpisných šířkách tak naznačuje, že by měl land grabbing přispívat k nepoměrnému odtoku sedimentů z těchto oblastí vůči zbytku světa. Lazarus (2014) také zmiňuje potřebu upozornit na fakt, že uvolněný sediment a půda vlivem zemědělské činnosti mohou být po proudu ukládány alespoň částečně na nivách a nemusí být plně vyveden z povodí. Hrubý odhad množství odplavené půdy a sedimentů v tomto výzkumu počítalo s tím, že veškerá zabraná půda byla určena k pěstování plodin a k zemědělské činnosti. Pro zjednodušení při výzkumu nebyly brány v potaz akvizice půdy spojené s těžbou. Z poznatků z historie životního prostředí se usuzuje, že éra land grabbingu by mohla zanechat stopu v sedimentární stratigrafii[4]. Z výzkumů sedimentů půdy v Guatemale a Mexiku, kde bylo zkoumáno užívání půdy předkolumbickou Mayskou civilizací a užívání půdy Tarascánským státem vyplývá, že míra odtoku sedimentů dosáhla vrcholu až během osidlování Evropany a s tím související měnící se styl hospodářství. Během největšího rozmachu těchto civilizací tedy nedocházelo k rapidnímu odlivu sedimentů a půdy, přitom za jejich vlády byly udržovány původní zemědělské postupy, jako je například terasování a jiné meliorační opatření. Tento případ není ojedinělý, během 18. a 19. století se na severovýchodě USA začalo masivně odlesňovat v důsledku nové vlny přistěhovalců z Evropy. Nově získaná zemědělská půda ovšem dlouho svým účelům neposloužila, v celém regionu došlo k vyplavení půdy a sedimentů do ústí řek a pobřežních slanisek. To potvrzuje i další geomorfologický výzkum dalších oblastí USA zaměřený na stejné časové období, kdy se zjistilo, že tok sedimentů a půdy ovlivnily mlýnské rybníky nových osadníků. Zachycování půdy a sedimentů v rybnících změnilo dosavadní vzorec říčních kanálů v jednotlivých regionech. (Lazarus, 2014; Wilkinson a McElroy, 2007)

Dalším historickým projevem, který souvisí s velkoplošnými akvizicemi půdy a jejich dopadu na životní prostředí je tzv. Dust Bowl (nebo také Dirty Thirties), který způsobil obrovské zemědělské a ekologické škody. Tento jev se

[4] Stratigrafie – popis posloupnosti horninových vrstev

objevil ve 30. letech 20. století v amerických prériích. Při tomto jevu docházelo ke vzedmutí silného větru doprovázeného silnými prachovými bouřemi. Konkrétně na americkém Středozápadě došlo k odnosu stovky milionů tun orné půdy, kterou bouře odnesly zejména do přilehlých oblastí severoamerických jezer. Příčinou jevu byly nevhodné zemědělské postupy, navíc jev podpořila velká sucha v letech 1934, 1936 a 1939. Záznamy ukazují, že množství větrem přiváté půdy v oblasti severoamerických jezer se zvětšilo o 500 % proti normálu po zavedení mechanizovaného průmyslového zemědělství na velkých prériích v Kanadě a USA (Lazarus, 2014). (Lazarus, 2014; Brooks a Emel, 1991)

2.2. Geologické stopy land grabbingu

Geologové analyzující hluboké vrstvy sedimentárních pásem připisují různorodost erozních vrstev zejména změnám kontinentálním nebo globálním klimatickým podmínkám. Historici životního prostředí a geologové zkoumají zejména mladší sedimentární pásma a na základě výzkumů identifikovali 3 vlny eroze v globálním měřítku. První vlna je datována přibližně na 2. tisíciletí před naším letopočtem, druhá vlna je datována od 16. do 19. století a poslední připadá na období po konci druhé světové války. Se současnou vysokou rychlostí splavování půdy a sedimentů je pravděpodobné, že by se v souvislosti se současným trendem land grabbingu spolu s užívanými zemědělskými postupy mohla projevit další vlna v geologických vrstvách sedimentů. Je otázkou, zda budoucí geologické výzkumy budou považovat následky land grabbingu a zavedených zemědělských postupů jako součást eroze půdy po roce 1945 nebo budou stopy land grabbingu dostatečně silné, aby vytvořili samostatnou čtvrtou vlnu eroze v globálním měřítku. Další možností je, že si vzhledem k měnícím se klimatickým podmínkám budou výzkumy přisuzovat tuto erozní vlnu právě těmto změnám. Důležitým aspektem je velikost zabraných pozemků. Veškeré problémy spojené s land grabbingem jsou o to větší, čím větší je velikost akvizice a tím je větší i její dopad na krajinu. (Lazarus, 2014)

2.3. Používání hnojiv

Z předchozích výzkumů vyplývá, že při využívání mechanizace v zemědělství a land grabbingu dochází k působení na okolní prostředí. Další následky vzájemného působení mezi lidskou činností a prostředím jsou lépe identifikovatelné i v kratších časových měřítcích. Současná podoba land grabbingu využívá metody zelené revoluce v průmyslovém zemědělství z druhé poloviny 20. století, která se spoléhá na chemická hnojiva a pesticidy (Borras a Franco 2012). Jedním z důsledků průmyslového zemědělství jsou tzv. mrtvé zóny v pobřežních vodách. V těchto zónách dochází k dekompozici kyslíku ve vodě v důsledku odtoků sedimentů a půdy obohacené o dusík a fosfor z petrochemických hnojiv. (Boras a Franco, 2012; Lazarus, 2014; Rostampour, 2011)

Právní prostředí v rozvojových zemích často umožňuje, aby se land grabbing rozšiřoval dále pod maskou výhodného obchodu a smluv, což často vyvolává dojem, že jsou volně a rychle přijímány vládními a soukromými investory. Přivlastňování půdy již většinou nevyžaduje hromadnou migraci rolníků, jako tomu bylo například u dobývání Ameriky; nyní se většinou jedná o méně početné skupiny drobných zemědělců nebo místních komunit. Používání konvenčních chemických hnojiv na polích zabraných k land grabbingu navíc často umožňuje liberální přístup většiny zemí, kde se tak děje. Liberální přístup k užívání fosilní energie v kombinaci s užíváním hnojiv a pesticidů umožňuje mechanické zemědělské technice vyčistit půdu a zahájit rozsáhlé úpravy půdy. (Cochet a Merlet, 2011)

Problémem je i to, že hnojiva vyplavená z polí jsou krmivem pro řasy v pobřežních vodách. Skutečné množství vypuštěného fosforu a dusíku obsaženého v hnojivech se dá tak jen těžko zjistit. Splavením půdy a sedimentů spolu s příměsí fosforu a dusíku se také částečně zamaskuje vyčerpání půdy jejím splavením, které je typické pro pěstování monokultur. Zemědělská půda je tak neustále zbavována živin, ať už vlivem eroze, splavením nebo samotným pěstováním plodin. Aby nedošlo k deficitu živin v půdě, začne se užívat hnojiv, které poslouží jako doplnění živin, vzniklých chemickou cestou. Čím déle se hnojiva na dané půdě užívají, tím se s každou sadbou zvyšuje potřeba dodávání živin formou hnojiv a půda je na pomoci hnojiv tak závislá. Může to dojít do takového stavu, kdy se množství pěstovaných

plodin vypěstovaných na daném místě pouze udržuje, protože půda není schopná vytvořit podmínky pro zvětšení produkce vlivem vyčerpání živin získávaných přírodní cestou. Tím pádem to pro investory znamená i menší výnosy, jelikož nejsou schopni pokrýt zvyšující se poptávku. Vzhledem k charakteru land grabbingu, se kterým souvisí užívání průmyslových hnojiv v místech, kde jejich užívání není rozšířené v tak velké míře, eutrofizace a pobřežní mrtvé zóny se zřejmě budou objevovat i na místech, kde se s takovými jevy předtím nesetkali. (Montgomery, 2007; Lazarus, 2014)

Z případů z historie, které nám ukázaly, jaký je dopad „rychlého“ zemědělství užívající ve velké míře hnojiva, víme, že ráz okolní krajiny se v mnoha případech rapidně promění. Vzestup technologie v americkém průmyslovém zemědělství na konci 19. století a přidělování půdy novousedlíkům bezděčně napomohlo k ekologické katastrofě v podobě Dust Bowl ve 30. letech minulého století. Intenzivní využívání půdy a narušení obnovujících procesů v zemědělství, které probíhají v delším časovém úseku než při užívání chemických hnojiv, vyvolávají u ekologů otázku, zda je možné, aby se daná krajina užívaná k zemědělským účelům navrátila zpět do své původní podoby před intenzivním užíváním, nebo se již nevratně změní vlastnosti půdy. Další otázkou je únosnost půdy; jaké je možné narušení půdy antropogenní činností, kterou daná krajina ještě snese, než dojde k pozměnění jejího přirozeného režimu? Masivní využívání půdy land grabbingem, které je motivováno zisky z kapitálových investic, má tendenci zanechávat obrovské ekologické škody, které mohou přetrvávat i dlouho poté, co se od intenzivního zemědělství upustí. (Montgomery, 2007; Lazarus, 2014)

2.4. Ovlivnění podoby krajiny a životního prostředí působením land grabbingu

The National Research Council (NRC) ve své zprávě z roku 2010 označil koncept land grabbingu jako hybatele změn životního prostředí. Ve zprávě se označuje land grabbing jako jedna z hlavních lidských činností, která ovlivňuje fyzický ráz krajiny. Zároveň má dopad na první cíl této zprávy, kterým je potřeba lepšího porozumění dlouhodobých dopadů na krajinu ovlivněnou lidskou činností a dopady již současných nebo dokončených projektů (např. z těžby, pastvy, odlesňování, vytváření nepropustných povrchů, zemědělská eroze a znečištění, odtoku a usazování) zejména v prostředích, která jsou citlivá na globální změnu klimatu. Tento cíl připomíná výzvu popsanou v roce 2001 v podobné zprávě téže organizace, která se týkala vědy a výzkumů o životním prostředí nové generace antropocénu. Tato zpráva také zdůrazňuje potřebu rozvíjet systematické chápání změn ve využívání půdy, které je zásadní pro fungování a zachování ekosystémů a zajištění plodin i pro lidskou spotřebu. Spojení dvou systémů, které představují lidská činnost a životní prostředí, vyžaduje odklon od standardního analytického řešení a je zapotřebí propojení a respektování potřeb obou systémů. Jde o propojení lidského rozhodování a plánování, ekonomických trhů, dynamiky užívání půdy a přírodních krajinných procesů, nenarušené fungování ekosystémů a bioty. Někteří vědci několikrát zdůrazňovali, že je zapotřebí více terénních kampaní k vytvoření dokumentace sedimentárních záznamů a jiných indikátorů, které dokazují existenci narušení fyzického prostředí krajiny lidskou činností. Pro pozorování změn ve fyzickém prostředí krajiny, ať už způsobených land grabbingem nebo jiným fenoménem, je využívána analýza snímků dálkového průzkumu Země a je zaznamenávána jejich proměna v čase. Pro zvýšení povědomí o změnách fyzického rázu krajiny pro veřejnost a politiky se zasadila důležitá spolupráce mezi organizacemi Google a NASA (National Aeronautics and Space Administration). Tyto organizace spustily platformu „Earth Engine“. Tato platforma poskytuje data pro analýzu a vizualizaci geoprostoru pro vědecké účely. Data, která jsou pořizována, vychází ze satelitních snímků, které jsou pořizovány několik desetiletí v rámci projektu Landsat, který na snímcích zachycuje různé změny probíhající na zemském povrchu v průběhu času. Problém masivního rozšíření land

grabbingu a s ním spojené změny v krajině v důsledku mezinárodního ekonomického rozvoje a de facto největší probíhající environmentální transformace řízená antropogenní činností během posledního století nasvědčují, že dnešní vědci jsou svědkem jedné ze zásadních změn probíhajících na povrchu Země. Vědci začali analyzovat dynamiku lidské činnosti a její důsledky v krajině pro odhalení efektivity užívání zdrojů a půdy. Analyzování následků osidlování krajiny a zemědělské půdy v souvislosti s dynamikou krajiny a životního prostředí, včetně geomorfních procesů, je nezbytností k pochopení a predikci vývoje krajiny ovlivněnou lidskou činností. (Lazarus, 2014; Gorelick a kol., 2017; NRC, 2010)

2.5. Kodex chování

S problematikou ekologických dopadů land grabbingu souvisí také problém s kodexem chování. V minulosti, a často se tak děje i v dnešní době, považovali investoři a vlády půdu určenou k land grabbingu za nevyužívanou, anebo ji označovali jako „rezervní zemědělskou půdu“. Tato půda by tedy neměla být aktivně zemědělsky využívaná a měla by být ponechána ladem. Avšak mnohé výzkumy potvrdily opak, kdy půda prodávána k účelům land grabbingu je užíváná venkovským obyvatelstvem nebo se jedná o půdu v krajině, která je součástí křehkých ekosystémů a ty jsou na ní závislé. Pojem „rezervní zemědělská půda“ se zdá být za dostatečně široký a nejednoznačný pojem, obzvláště pro investory, kteří se zaměřují zejména na ekonomický potenciál dané půdy a z toho plynoucí zisky, a nesoustředí se na výklad jeho sociálního a environmentálního významu. Současná podoba kodexu chování pro dohody a obchody s půdou určenou k land grabbingu ironicky zrcadlí politickou snahu o uznání skutečného sociálního a environmentálního významu půdy, která je označena jako rezervní, okrajová nebo neobhospodařovaná a má obhajovat její potenciál. Jedním z nejdůležitějších bodů kodexu chování land grabbingu je přitom trvání na rozpoznání potenciálních dopadů nových investic na zranitelné části venkovského obyvatelstva a na křehkost ekosystémů, které jsou součástí dané krajiny. O tom mluví ve své zprávě Mezinárodní institut pro výzkum potravinové politiky (IFPRI) z roku 2009, který pojednává o tom, že v některých případech jsou nájmy pozemků odůvodněny na základě toho, že jsou dané pozemky získané zahraničním investorem onačené jako „neproduktivní“ nebo že nejsou využívány a ponechány ladem. Ve

většině případů jsou však tyto půdy využívány zejména vesničany nebo nemajetnými lidmi pro účely, jako jsou pastva hospodářských zvířat, sbírání palivového dříví nebo sběr rostlin. Tato forma využívání půdy je však buďto zcela přehlížena nebo podhodnocována, protože tyto aktivity se neodráží v ziscích na trhu, ale mohou poskytovat chudým lidem cenné zdroje obživy. Velké akvizice půdy mohou tedy ohrozit nebo zcela zamezit přístup chudým lidem k těmto zdrojům obživy, pro které je dostupnost k užívání půdy a vody zcela existenční otázkou. (Borras a Franco, 2010, Von Braun a Meinzen-Dick, 2009)

Světová banka také upozorňuje na problémy spojené s velkoplošnou akvizicí půdy, mezi které řadí zanedbávání nebo přehlížení práv uživatelů půdy, korupce, narušení životního prostředí, polarizace a nestabilita, ohrožení bezpečnosti potravin. IFPRI uvádí tato rizika: Ztráta obživy pro místní obyvatele, nedodržení stanovisek uvedených v dohodách (nevyplacení kompenzace, využívání místních obyvatel coby levné pracovní síly apod.), absence konzultace s místními obyvateli, násilné uzurpování si práv na půdu, ztráta existenčních funkcí stávajícího využívání půdy pro místní, ztráta biologické rozmanitosti a ztráta schopnosti sekvestrace uhlíku a problémy spojené s dlouhodobou ekologickou udržitelností. Tyto problémy by však měly být řešitelné. Přímé zahraniční investice prostřednictvím velkoplošných akvizic půdy jsou i přes problémy, které mohou způsobovat, považovány také za hybatele této problematiky – kvůli rizikům a problémům spojených s land grabbingem je zapotřebí zajistit určitý mechanismus řízení. Je ovšem důležité poznamenat, že pozitivní důsledky nových pozemkových akvizic v podobě přijetí určitých podmínek pro ochranu společenství místních obyvatel a pro životní prostředí jsou vedlejším produktem těchto dohod. Na takovéto akvizice půdy je většinou nahlíženo jako na vzor jakéhosi rozvojového modelu, kdy land grabbing hraje až druhou roli a je upřednostňováno řešení sociálních problémů místní komunity a nakládání s půdou a přírodou, které má land grabbing v určité míře ospravedlňovat. Jako základní prvek úspěšného vyhýbání se rizikům spojených s land grabbingem a vyhnutí se neefektivnímu nebo problémovému řízení hospodaření je zajištění stabilního politického prostředí a práv v daných zemích. Na dodržování práv se soustředí také Světová banka a IFPRI. Stabilní politické prostředí má zajišťovat jasně definovaná pozemková práva, jasnou identifikaci půdy, která je k dispozici k odkoupení nebo pronajmutí a úřady se systémem práv

soukromého vlastnictví a mechanismy pro převod veřejných pozemkových práv; jasné a bezpečné smlouvy; údaje o zemědělské půdě podložené agrárními institucemi ve vztahu k pobídkám, trhům, technologiím a venkovské infrastruktuře; komunitní vyjednávání o pronájmu nebo odkoupení půdy. Výše jmenované podmínky jsou již léta na seznamu jednání hlavních rozvojových institucí. Novinkou by měl být mezinárodní kodex chování, kterým by se měly řídit nově uzavírané nadnárodní smlouvy obchodů s půdou. Tento kodex má chránit místní obyvatele a životní prostředí, a přitom umožňovat ziskovost plynoucí z těchto akvizic. Zahájení uzavírání smluv, které se řídí body kodexu chování jsou velkým krokem pro určitou harmonii všech zúčastněných stran. To by mělo zajistit uzavírání smluv na základě předem stanovených zásad a zaručení jejich dodržování. Co se týče udržitelnosti životního prostředí, IFPRI a mezinárodní kodex chování navrhují zavázání se k zajištění řádných a udržitelných postupů zemědělské výroby, které chrání půdu před vyčerpáním živin, ztrátou biologické rozmanitosti, zvýšením hranice poveleného množství vypouštěných emisí skleníkových plynů, odklonění vodních a jiných zdrojů využívaných člověkem nebo přírodními ekosystémy a nutné posouzení a sledování vlivu antropogenní činnosti na životní prostředí. Dalšími body programu mezinárodního kodexu chování navrhované IFPRI jsou transparentnost jednání při uzavírání smluv, zachování a úcta ke stávajícím právům, sdílené výhody obou zúčastněných stran a dodržování opatření národního obchodu. Tento způsob oboustranného přístupu by měl při uzavírání velkých pozemkových smluv zajistit větší šanci k výsledkům „win-win“ situace pro všechny zúčastněné strany. Výsledky tohoto přístupu jsou podmíněny příznivým politickým prostředím a dodržováním mezinárodního kodexu chování. Výsledkem této situace by mělo být zajištění oboustranného rozvoje, zajištění zájmů investorů (tzn. zisky) a také zlepšení živobytí a přístup ke zdrojům nemajetných místních obyvatel. K udržení současných vzorců spotřeby v zemích, které nemají dostatek zdrojů, je zapotřebí dovoz potravin a surovin jako jsou pohonné hmoty. Naopak země, ze kterých jsou plodiny a suroviny dováženy a netrpí nedostatkem zdrojů, potřebují nové investice do zemědělství, které by zajistily vytváření nových pracovních pozic, a investice podporující drobné zemědělce a export. Pro zajištění bezpečné situace pro investory je třeba jasné a stabilní investiční prostředí a transparentnost vlastnických práv těchto investicí. (Borras a Franco, 2010, Von Braun a Meinzen-Dick, 2009)

Z výše uvedených cílů kodexu chování by se mohlo zdát, že tyto cíle jsou prospěšné a neškodné. Dalo by se předpokládat, že obrácení těchto teoretických cílů v praxi by nemělo uškodit více než momentální situace s land grabbingem. Existují ale možné problémy, které by mohly vzniknout. Jsou zde 2 hlavní problematické aspekty. Prvním problémem je návrh kodexu chování pro pozemkové dohody, které usilují o udržení nebo rozšíření stávajícího světového zemědělsko-potravinářského a energetického komplexu. Kodex chování neřeší vážné problémy spojené s využíváním a degradací půdy a jeho následky pro vodní zdroje; a nevyřeší tlak investorů na globálním jihu za účelem splnění potravinových a energetických požadavků v zemích globálního severu a udržení zisků daných společností. Kodex chování předpokládá, že neexistuje žádný zásadní problém s existujícími zaužívanými formami výroby a spotřeby plodin a surovin. Kodex chování se nesoustředí na již zaznamenané potravinové a energetické krize, které se mohou opakovat, a nemluví o možnosti, že investice do zemědělsko-potravinářského a energetického sektoru nevyřeší tyto krize a může je dokonce i prohloubit. (Borras a Franco, 2010)

Dalším problémem je to, že kodex chování bere v úvahu existenci fenoménu „rezervní zemědělské půdy“ spolu s určitou vidinou férovějších agro-průmyslových systémů, které mají být prospěšné pro degradovanou půdu a pomoct jí v procesu regenerace při využívání „rezervní zemědělské půdy“. Kodex také počítá s výraznějším využitím a oživením dosud nevyužívané půdy k zemědělským účelům. Označení pro „rezervní zemědělskou půdu“ často vychází ze satelitních snímků. Snímky ale nezobrazují skutečnost, že v daných lokalitách často žijí lidé a komunity, jejichž způsob obživy je na těchto půdách často závislý. Označení „rezervní“ půdy bývá založeno také na datech získaných pomocí sčítání osob a majetku, který je prováděný na území daného státu. To má však své úskalí, data v některých státech bývají notoricky nespolehlivá a nebývají aktualizována. Už jen pojem „rezervní zemědělská půda“ činí tuto půdu dostupnou, vhodnou pro přeměnu na (světovou) zemědělskou půdu nebo v případě těžby na nové vrty nebo doly. Přijetí pojmu „rezervní zemědělská půda“ odsouvá na vedlejší pozici místní historicky zakořeněné použití půdy pro místní obyvatele a jejich zemědělské praktiky v komunitách, které jsou odlišné od novodobé tendence převádět půdu na ekonomicky užitečné aktivum a užívat ji k obchodním účelům nebo konvenčně pěstovat plodiny a z nich

mít zisk. Příkladem v Latinské Americe je zemědělská expanze na hranici Amazonského deštného pralesa, kde byla vybudována zemědělská monokultura pro pěstování sójových bobů. Zemědělská činnost v této oblasti je ospravedlňována pro ekonomickou produktivitu okrajové půdy deštného lesa a z nich plynoucích zisků a nesoustředí se na environmentální problémy spojené s produkcí. Navíc na vysazování monokultur v oblastech, kde se nachází degradovaná půda, bývá často nahlíženo jako na rehabilitaci dané půdy. Přitom monokultury jsou společnostmi zobrazovány jako ekologické řešení, i když je opak pravdou a protiřečí si se základními ekologickými stanovisky. Například průmyslové monokultury eukalyptových plantáží a palmy olejné se označuje za „zalesňování oblasti“. (Borras a Franco, 2010)

3. Land grabbing v Latinské Americe

Velkoplošné akvizice půdy nejsou v Latinské Americe a Karibiku novým fenoménem – historie přivlastňování půdy sahá do doby Kryštofa Kolumba, tedy až do 15. století, kdy začala španělská expanze v Americe. Přivlastňování půdy a přírodních zdrojů externími aktéry vedlo k rozsáhlému odlesňování této oblasti a expanzi zemědělských „hranic“, které se uzpůsobovaly modelu rozvoje založeném na produkci zemědělských komodit pro světový i místní trh. Tento model rozvoje zemědělského podnikání snižuje místní potravinovou suverenitu a zvyšuje závislost na zúčastnění se jiných aktérů, jako například marketingové společnosti, poskytovatelé technologií nebo nadnárodní producenti agrochemikálií (Land Matrix, 2021). Potravinová suverenita je od roku 2007 definována Světovým hnutím potravinové suverenity jako *právo na zdravé a kulturně vhodné potraviny produkované prostřednictvím environmentálně příznivých a udržitelných přístupů, a právo těchto společenství definovat vlastní potravinové a zemědělské systémy.“* (Potravinová suverenita, 2015)

3.1. Vymezení Latinské Ameriky

Vymezení Latinské Ameriky a Karibiku je podle encyklopedie Britannica (2021) území celé jižní Ameriky, doplněné o Mexiko, státy střední Ameriky a ostrovy Karibiku, jejichž obyvatelé mluví jakýmkoliv románským jazykem. Všechny tyto národy byly během 15. až 18. století dobývány a kolonizovány Španěly a Portugalci. V této práci bude Latinská Amerika definována organizací Land Matrix (2021), která vymezuje Latinskou Ameriku spolu s Karibskými státy a označuje tyto země: Argentina, Chile, Uruguay, Paraguay, Bolívie, Brazílie, Peru, Ekvádor, Kolumbie, Venezuela, Guyana, Surinam, Panama, Kostarika, Nicaragua, Honduras, Guatemala, Belize, Mexiko, Kuba a Jamajka.

3.2 Problém akvizic zemědělské půdy v Latinské Americe

Mezi regiony, kde se nejvíce rozšířil land grabbing, patří Asie, Afrika a Latinská Amerika. Lazarus (2014) se domnívá, že tématu land grabbingu a jeho dopadu na životní prostředí není věnována dostatečná akademická pozornost. O tom píše i Borras a kol. (2012), kteří tvrdí, že akademická pozornost zaostává za aktivistickými skupinami, nevládními organizacemi a investigativními reportéry. Navíc jsou některá šetření ovlivněna nesprávnými nebo falešnými údaji, které má daný stát k dispozici např. ze sčítání lidu. Land grabbing způsobuje mimořádně rychlé změny ve fyzickém prostředí ve velkém prostorovém měřítku. Land grabbing je druhem interakce mezi člověkem a životním prostředím, pro kterou neexistuje analogie v přírodních procesech změny krajiny. Navíc zabírání půdy zaujímá velké množství fyzického prostoru a tím narušuje fungování v ekosystémech i v sociálních systémech, které se v daném prostředí objevují (Borras a kol. 2012; Lazarus, 2014)

Kvůli rozsahu akvizic výzkumníci a vědci alarmují, že už nyní existují a budou přibývat dopady na krajinu a ekosystémy, stejně jako v případě každé zemědělské činnosti, i když se v jednotlivých výzkumech značně liší velikost všech akvizicí. Ovšem stejně jako panuje nejistota ohledně celkové plochy zabrané půdy, vládne nejistota i na poli environmentálních výzkumů (Lazarus, 2014)

3.3 Případové studie v Latinské Americe

Organizace FAO vydala v roce 2014 zprávu, kde reflektuje poznatky z předchozích výzkumů. Případové studie land grabbingu provedené během pěti let v 17 zemích Latinské Ameriky (konkrétně Argentina, Bolívie, Brazílie, Kolumbie, Kostarika, Ekvádor, Guatemala, Guyana, Mexiko, Nikaragua, Dominikánská republika, Panama, Paraguay, Peru, Trinidad a Tobago, Uruguay) nalezneme popsané v knize “Reflexiones sobre concentración y extranjerización en América Latina y el Caribe“ z roku 2013. Studie, která byla provedena v tomto regionu

přinesla důležitou zprávu o procesu zabírání půdy různými způsoby a formami, z nichž mnohé nebyly dosud pozorovány a posloužily jako precedens. (FAO, 2014)

3.3.1 Akvizice pozemků a souvislost s land grabbingem

Cílem studie bylo shromáždění a analyzování informací ohledně dynamiky trhu s půdou. Studie se zaměřovala na identifikování situací, kdy bylo možno považovat akvizici půdy za případ land grabbingu podle určených kritérií, které byly stanoveny na základě předchozích případů land grabbingu v Africe a Asii. Ze zprávy vyplývá, že se land grabbing vyskytuje v plném rozsahu pouze v Argentině a Brazílii. V celém regionu můžeme pozorovat jevy související s land grabbingem, jako jsou např. investiční toky mezi jednotlivými zeměmi regionu, migrace nových vlastníků půdy apod. Zájem o land grabbing v tomto regionu vyvolaly první velkoplošné akvizice půdy v Africe a Asii, ke kterým došlo na konci první dekády tohoto století. Tyto akvizice souvisely s tehdejší cenovou krizí potravin. Hlavním stanoviskem bylo vysvětlení a pochopení, co se dělo v Africe a Asii se zabranou půdou, kterou koupila zahraniční vláda nebo společnost hledající půdu pro produkci surovin a potravin. Je třeba přihlédnout k mechanismům vyjednávání odkupu půdy, které buďto nejsou vůbec transparentní anebo k těm, které jsou ovlivněny ne příliš velkou reputací státních institucí v zemi, kde se pozemky prodávají. Proto když byla zahájena studie v Latinské Americe, bylo nahlíženo na tyto odkupy půdy jako na dva odlišné typy. Na případy akvizice půdy, kdy nejsou informace ohledně odkupu transparentní, je nahlíženo jako na land grabbing. Na případy, kde nejsou doplněny všechny potřebné údaje vlivem špatné infrastruktury, je nahlíženo jako na „koncentraci zahraniční půdy“. Co se týče land grabbingu, je nutné tento fenomén rozšířit o komerční pozemkové transakce pro výrobu a prodej potravin a dalších zemědělských produktů a surovin. Dále je třeba jej rozšířit o národní a nadnárodní společnosti z řady odvětví jako jsou ropný a automobilový průmysl, těžební průmysl, lesnictví, potravinářský a chemický průmysl, bioenergetika apod. Opomíjeny by neměly být ani ty společnosti nebo zahraniční vlády, které zabraly velké plochy půdy pro budování, údržbu nebo rozšiřování zemědělství a těžby v dané lokalitě. Pomocí srovnávací analýzy ze zprávy rovněž vyplynulo, že dynamika velkoplošných akvizic

půdy v Latinské Americe a Karibiku je větší než v jiných regionech světa. V původních výzkumech bylo ve většině případů přihlíženo pouze k několika málo aktérům, zejména k zahraničním vládám, a jen k několika vybraným typům vypěstovaných plodin nebo produktů (většinou šlo o základní potraviny). Realita tak byla značně zkreslena. Proto bylo v tomto výzkumu rozšířeno spektrum produktů a zahrnuje širokou škálu různých aktérů. (FAO, 2014)

V následující tabulce je popsán rozsah zabrané půdy v zemích Latinské Ameriky. V součtu plochy půdy, která je určena k zemědělství, lesnictví a těžbě jsou započítány plochy akvizicí, které v případě zemědělství zahrnují pěstování biopaliv, potravinářských plodin, krmiva a chov hospodářských zvířat a ostatních nespecifikovaných zemědělských komodit; v případě lesnictví zahrnují pěstování dřeva na plantážích, lesní těžbu, pěstování rostlin a stromů určených k sekvestraci uhlíku a další nespecifikované lesnické komodity; v případě těžby zahrnují hornictví, těžbu ropy a plynu, průmysl, turismus, obnovitelnou energii a jiné nespecifikované služby. Procentuální vyjádření užívané půdy k zemědělství, lesnictví a těžbě je vztáhnuto k celkové ploše zemědělské půdy dané země. Data, týkající se celkové zemědělské půdy dané země jsou čerpána z databáze Světové banky (WB), ostatní data jsou použita z databáze Land Matrix.

Tabulka 2: Rozsah zabrané půdy v zemích Latinské Ameriky

Země	Plocha půdy určená k zemědělství, lesnictví a těžbě (ha)	Zemědělská půda (ha)	Procento zemědělské půdy užívané k zemědělství, lesnictví a těžbě
Argentina	1 791 399	148 768 000	1,204 %
Belize	10 832	172 000	6,298 %
Bolívie	34 455	37 727 000	0,091 %
Brazílie	3 909 231	236 878 800	1,650 %
Kolumbie	224 425	49 492 000	0,453 %
Kostarika	8 816	1 782 500	0,495 %
Kuba	5 000	6 300 000	0,079 %
Ekvádor	223	5 448 000	0,004 %
Guatemala	28 291	3 856 000	0,734 %
Honduras	4 871	3 356 000	0,145 %
Chile	232 506	15 693 000	1,482 %
Jamajka	18 000	440 000	4,091 %
Mexiko	22 454	106 891 000	0,021 %
Nikaragua	358 260	5 065 000	7,073 %
Panama	3 051	2 259 000	0,135 %
Paraguay	557 911	21 819 000	2,557 %
Peru	181 857	23 608 700	0,770 %
Surinam	823	84 000	0,980 %
Uruguay	957 858	14 015 900	6,834 %
Venezuela	60 000	21 500 000	0,279 %

Zdroj: Land Matrix a Světová banka, 2021 (vlastní zpracování)

Z tabulky vyplývá, že v 9 státech Latinské Ameriky je procentuální podíl zemědělské půdy určené k zemědělství, lesnictví a těžbě na celkové ploše zemědělské půdy větší než 1 %. Jedná se o Argentinu, Belize, Brazílii, Chile, Jamajku, Nikaraguu, Paraguay a Uruguay. Mezi 4 země s největším procentem zemědělské půdy užívané k zemědělství, lesnictví a těžbě patří Jamajka s 4,091 %, Belize s 6,298 %, Uruguay s 6,834 %, Nikaragua s 7,073 %.

3.3.2 Aspekty ovlivňující land grabbing v Latinské Americe

Úroveň koncentrace půdy v rukou zahraničních investorů a vlád v tomto regionu se značně zvýšila s porovnáním situace v 60. letech minulého století, kdy zde byla potřebná agrární reforma. Dnešní podoba odkupu půdy již nemá podobu enkláv, jako tomu bylo v minulosti. Tyto akvizice mají jen velmi malou nebo žádnou interakci s okolím a místními. Z analýzy (FAO, 2014) tak vyplynulo, že rozsah ploch jednotlivých současných akvizic půdy je mnohem větší než u pozorovaných akvizic půdy v průběhu minulého století, kdy byly považovány za určitou formu agrární reformy, jež byla v tomto regionu nutná. Tyto reformy se týkaly především velkých neproduktivních pozemků, které nebyly modernizovány, s výjimkou plantáží, které byly považovány za nadnárodní enklávy. Z analýzy dále vyplývá, že v Latinské Americe nalezneme 2 hlavní specifické aspekty oproti jiným regionům světa. (FAO, 2014)

Prvním aspektem je dynamičnost trhu, která je větší než v jiných pozorovaných oblastech. Druhým aspektem je jakási pórovitost nebo poréznost kapitálu, obchodních modelů a technologií mezi jednotlivými zeměmi tohoto regionu. Třetím aspektem, který není specifický pouze pro oblast Latinské Ameriky, je pěstování tzv. flex crops, tedy lehce adaptovatelných rostlin, které se snáze adaptují na místní podmínky. Tato situace není výjimkou ani v ostatních regionech světa, ale v Latinské Americe má značný význam. Čtvrtým aspektem je potřeba hodnocení dopadů velkoplošných akvizic z důvodů nedostatečného množství informací. Je zapotřebí získat další informace o dopadu zemědělských procesů na komunitní zemědělství,

produkci potravin, nezaměstnanost a životní prostředí. Je třeba se zaměřit na velikost plochy půdy, která je nyní užívaná land grabbingem a přitom před tím poskytovala obživu drobným farmářům a na to, co se poté stalo s těmito farmáři. Je třeba srovnat produkci před začátkem a po začátku land grabbingu a zjistit, zda existuje jakási rovnováha v nabídce potravin na trhu; jaký je dopad velkých projektů na životní prostředí; srovnání míry zaměstnanosti před začátkem a po začátku land grabbingu. Pokud budou k dispozici důkazy o různých dopadech, bude pak možné vyhodnotit význam analyzovaného jevu. Posledním aspektem je udržitelnost a dodržování nepsaných pravidel. Je důležité se zamyslet nad udržitelností nového návrhu a aby byl schopen se přizpůsobit fungování trhu s půdou a rozvoji, a zejména pak pamatovat na to, jak je ovlivněna potravinová bezpečnost. V tomto ohledu panují značné nejistoty o řešení situace. Dokument s názvem „Dobrovolné pokyny pro odpovědnou správu držby půdy, rybářství a lesů v kontextu národní potravinové bezpečnosti“, který připravila Organizace pro výživu a zemědělství (FAO) může být nástrojem pro směřování vývoje, který ukazuje trh s půdou jako činitele, který podporuje udržitelný rozvoj a přispívá k bezpečnosti potravin. Tento dokument byl schválen všemi členskými státy FAO v roce 2012. Dokument obsahuje také rozsáhlé konzultace s občany, soukromým sektorem a akademickou obcí a poskytuje referenční rámec pro řešení této situace. Přestože jsou pokyny „dobrovolné“, dávají prostor pro dialog v jednotlivých zemích s cílem řešit témata spojená s land grabbingem a řešit konkrétní problémy, které se objevují v daném regionu. Největším úskalím je „dobrovolnost“ dodržování těchto pokynů i přes schválení programu jednotlivými členskými státy. (FAO, 2014)

Costantito a kol. (2014) tvrdí, že Latinská Amerika je mimo jiné poznamenána jakýmsi stigmatem koloniální éry a jejích pozůstatků ohledně nakládání s půdou, což mělo a má vliv na vnímání nerovností, co se týče držby půdy. Toto stigma pak bylo umocněno v důsledku růstu světových cen potravin na začátku tohoto století a rozšířila se koncentrace držby latinskoamerické půdy v rukou soukromých investorů, společností a vlád. Dále tvrdí, že zabírání půdy není primárně zaměřeno na země, které jsou bohaté na zdroje, ale problém je v zemích, kde vlády nebo společnosti podporují takový model rozvoje, který vyžaduje získávání přírodních zdrojů cizí země za účelem prodeje na světovém trhu. Zajišťují si tak výnos kapitálu plynoucí ze

sklizně plodin z půdy, která se nachází mimo území daného státu. (Costantino a kol., 2014)

3.3.3 Pěstované plodiny

Jak bylo zmíněno výše, pěstování plodin v Latinské Americe je ovlivněno místními podmínkami a pěstují se zde zejména plodiny, které jsou více adaptovatelné na místní klima a podmínky. Tyto plodiny nazýváme „flex crops“, tedy jako „flexibilní“ nebo „adaptovatelnou“ plodinu. Jako „adaptovatelná“ plodina se označuje taková rostlina, která má mnohostranné využití. Pro určení takové rostliny se používá tzv. trojúhelník 3 v 1 (Borras a kol.2010, 2013). Flexibilní plodiny jsou ty plodiny, které lze použít jako potraviny, krmivo nebo palivo a průmyslový materiál. Mezi hlavní adaptovatelné plodiny patří sója (potravina, krmivo, biopalivo), cukrová třtina (potravina, bioethanol), palma olejná (potravina, krmivo, průmyslové využití) a kukuřice (potravina, krmivo, ethanol). Dalšími adaptovatelnými plodinami, které se nyní objevují, jsou maniok jedlý, kokosovník ořechoplodý, cukrová řepa, řepka a slunečnice. Mezi „flexibilní“ rostliny se někdy počítají i stromy, které se těží pro dřevo, biomasu, ethanol (z dřevní štěpky) a pro sekvestraci uhlíku. Vysazováním lehce adaptovatelných plodin se má zajistit ekonomický rozvoj dané země, ovšem není přihlédnuto k environmentálním následkům, které mohou paradoxně budoucí rozvoj ohrozit. Tento trojúhelník se neužívá pouze v zemědělství, ale také v jiných segmentech potravinářství nebo v lesnickém průmyslu. Vysoké rozpětí zisků plynoucích z pěstování „adaptovatelných“ plodin přimělo některé fondy investovat do nákupu pozemků v tomto regionu. (Borras et al., 2015; IICA, 2013; FAO, 2014)

Podle zprávy FAO z roku 2019 jsou latinskoamerické země hlavními vývozci sóji, vepřového masa, kukuřice, drůbeže, krmiva pro zvířata, cukru, kávy a ovoce a zeleniny. Největším vývozcem zemědělských produktů tohoto regionu je Brazílie (s obratem 79,3 miliard USD v roce 2017), následovaná Argentinou (35 miliard USD), poté Mexikem (23,5 miliard USD), Chile (17 miliard USD), Ekvádorem (10,4 miliard USD) a Peru (8,8 miliard USD). (FAO, 2019)

3.3.4 Investice a příliv kapitálu plynoucí z land grabbingu

V Latinské Americe a Karibiku můžeme rozlišit pět kategorií investorů. Jedná se o nadnárodní společnosti, domácí investory, investory v rámci regionu, zahraniční vlády a investiční fondy. Mezi hlavní kupce rozsáhlých pozemků patří mimo jiné také soukromé a institucionální investiční spořící fondy, např. penzijní spořící fondy učitelů v Kanadě a USA nebo obecně spořící fondy ve Švédsku. (FAO, 2014)

Nadnárodní společnosti mají v regionu dlouhou tradici, zejména jsou to společnosti, které exportují ovoce – mezi nejznámější značky patří Dole nebo Chiquita a další. Dále zde najdeme společnosti, které produkují mléčné výrobky (např. Nestlé) a společnosti, které jsou spojené s lesnictvím, respektive produkcí papíru a dřevěných výrobků (např. Store-Enso). Domácí investoři se zde objevovali vždycky, během historie se označovali různými názvy – latifundisté (soukromí vlastníci rozsáhlých zemědělských ploch), „hacendados“ (farmáři), agrární buržoazie nebo zemědělští podnikatelé. Domácí investoři se zejména zajímají o širší, diverzifikovanější portfolio, které zahrnuje finančnictví, obchod, průmysl, služby a investice do zemědělství. Zájem o jiná odvětví (mimo zemědělství) je reakcí na měnící se tržní příležitosti. Investoři v podobě jednotlivých států v rámci regionu Latinské Ameriky jsou specifickým aktérem této oblasti. Je zde pozorována poréznost rozšiřování ploch půdy na úkor jiných států napříč regionem. Meziregionální rozšiřování je většinou spojováno s nerostnými surovinami, ale také se zemědělskou půdou nebo migrujícími obyvateli, kteří představují pracovní sílu, a je řízeno napříč latinskoamerickými společnostmi, podle toho, co je právě zapotřebí. Jedná se především o společnosti produkující komodity nebo „adaptovatelné“ plodiny nebo se zabývají lesnickou produkcí, environmentálními službami (např. zprostředkování emisních povolenek), cestovním ruchem, projekty ochrany přírody, ale také společnosti hledající přístup k těžbě a energetickým zdrojům. (IICA, 2013)

Příkladem obyvatel, kteří odcházejí za prací, mohou být migrující Brazilci, jenž se stěhují za prací v Bolívii a Paraguai díky rozvoji obchodní aktivity a zajímavějším obchodním podmínkám v sousedních zemích, kam dodavatelé z farem migrovali.

V moha případech se tak jedná o přesun farmy z jednoho státu do druhého, které následují její pracovníci. Dalším příkladem může být Argentina, kde existují společnosti, které formou leasingu poskytují jiným zemím tzv. výsevné bazény, které slouží zejména k produkci obilovin, kukuřice a sóji. Tyto společnosti poté expandovaly také do Brazílie, Uruguaye a Paraguaye. (FAO, 2014)

Co se týče produktů vyrobených na území pronajaté nebo zabrané půdy díky investicím, jedná se zejména o biopaliva, základní potraviny, ovoce a zeleninu. Činnosti, které jsou prováděny na zabrané půdě, jsou spojovány s lesnickými zdroji, nerostnými zdroji a jejich těžbou, rozvojem cestovního ruchu a ochranou přírody. U lesnických zdrojů a lesů jako takových se rozlišují dva druhy využití. Jedno využití představuje přímo dřevo a druhým je samotný les. V případě dřeva to jsou dřevěné a nedřevěné produkty a v případě lesa to jsou environmentální služby spojené se zřízením trhů s právy na znečistění a uhlíkovými povolenkami díky sekvestraci uhlíku. Uhlíkové povolenky mohou být získány prostřednictvím různých mechanismů výměnou za výsadbu nových stromů a jsou založeny na příslibu nekácení stromů zavazujícími se společnostmi. Příkladem takovéhoto mechanismu může být mechanismus REDD+[5] , který byl představený zúčastněnými stranami Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu (UNFCCC). Tento mechanismus vytváří potenciální finanční hodnotu uhlíku uloženého ve vegetaci. Je tak konáno na základě pobídky pro rozvojové země, aby snižovaly emise ze zalesněných území a zamezily procesům odlesňování a investovaly do nízkouhlíkové technologie, která vede k udržitelnému rozvoji. Na základě vyhodnocených výsledků po zavedení nízkouhlíkové cesty by rozvojové země získaly takovou finanční podporu, kterou představuje sekvestrovaný uhlík ve vegetaci. (FAO, 2014; UNREDD, 2021)

[5] REDD+ - označení pro Reducing emissions from deforestation and forest degradation and the role of conservation, sustainable management of forests and enhancement of forest carbon stocks in developing countries

3.4 Odlesňování Amazonie

Při mechanizaci v zemědělství a land grabbingu dochází k působení na okolní prostředí a ovlivňuje nejen ráz krajiny, ale také klima. Příkladem je situace v Amazonii, kde byla zjištěna souvislost mezi odlesňováním pralesa a změnami v počasí a klimatu v regionálním měřítku. Výzkumu předcházely dekády, kdy se střídaly období intenzivnějšího a méně intenzivního odlesňování a během těchto let se projevovalo působení na regionální klima. Proces odlesňování amazonského deštného lesa nelze nazvat jediným viníkem startu měnícího se regionálního klimatu. Je to jednak z důvodu, že tento proces je v souvislosti s celou časovou linkou krátkodobý, a také vzhledem k tomu, že otázka využívání půdy je komplexní problém a je těžké identifikovat nepřímé důsledky tohoto využívání. (FAO, 2014)

3.4.1 Ovlivnění evropským trhem

Masivní odlesňování Amazonie a jihoamerických savan podporuje evropská produkce masa a masných výrobků a velká poptávka po masných výrobcích. Po USA jsou největšími světovými producenty sóji tradičně právě státy Latinské Ameriky, a sice Brazílie a Argentina (Štranc a kol., 2016). Naopak Dávalos a kol. (2014) tvrdí, že poptávka po mase (zejména hovězím) nijak nesouvisí s expanzí pastvin v Amazonii.

Kvůli velké spotřebě masa a masných výrobků je tak zejména z Jižní Ameriky dovážena ve velkém především sója, která je jednou z hlavních složek krmiva pro evropské pěstitele masa. Jak bylo zmíněné v kapitole 3.2.3 Pěstování plodin, sója není jedinou plodinou vyváženou ve velkém, nicméně žebříčku vévodí. Není výjimkou, že místní obyvatelé jsou nuceni se vystěhovávat z území, aby uvolnili místo pro pole, kde se bude pěstovat sója luštinatá. Nejsou dokonce výjimečné ani vraždy nepohodlných osob z řad farmářů. Například v Bolívii se pěstuje sója zejména na vývoz, a přitom se nerespektuje naplnění domácí poptávky. Na polích, kde se dříve pěstovala pšenice ji nahradila sója a země se tak potýká s velkým nedostatkem obilnin. V Argentině se pěstuje sója na více jak polovině

celkové rozlohy všech polí. V důsledku narůstající poptávky je očekáváno, že se plocha sójových polí bude navyšovat a s tím i míra odlesňování. Navíc ve většině zemí tohoto regionu se nedodržují právní předpisy týkajících se povolené míry a povolených druhů pesticidů. V důsledku toho se zvyšují počty místních obyvatel se zdravotními problémy. (Ekolist, 2013)

Postupná navyšující se produkce sóji se očekává v Bolívii, Paraguay, Argentině a Brazílii. Brazílie ze všech zemí Latinské Ameriky nejvíce vyčnívá, protože se stala v roce 2017 a 2019 největším vývozcem sóji na světě. V žebříčku o první místo tradičně soupeří s USA (Štranc a kol., 2016). Kromě Amazonie je více a více poznamenaná odlesňováním oblast savany Cerrado v Brazílii, což je druhý největší biom Brazílie, který zabírá 20 % její celkové plochy. Rychlé odlesňování těchto oblastí je podpořeno levnými cenami pozemků a liberálním přístupem vlády. Odlesňování Amazonie a Cerrada má dopad také na globální změnu klimatu, protože zejména Amazonie ukládá obrovské množství oxidu uhličitého a tím reguluje vzorce počasí. (Aktuálně, 2018; Menu pro změnu, 2021)

3.5 Společné problémy regionu

Společným rysem pro celý region Latinské Ameriky včetně karibských států je struktura držby půdy. V zemích tohoto regionu je převaha státního vlastnictví půdy. Největším vlastníkem půdy v Karibiku je stát, buď díky tomu, že tyto státy zdědily půdu od bývalých koloniálních úřadů nebo stát půdu odkoupil během agrárních reforem. Země se potýkají se zhoršováním životního prostředí a s institucionálními problémy, zejména je pak situace nepřehledná ohledně vlastnictví půdy. Je to z důvodu zastaralých informací a špatného systému katastru nemovitostí téměř ve všech státech. Ve většině států je problémem i land grabbing nebo forma tohoto způsobu hospodářství. (IICA, 2013)

Land grabbing se objevuje zejména ve velkých zemích jako je Brazílie a Argentina. Může dokonce dojít ke konfliktům o územní suverenitu. Zodpovědnými subjekty za rozšiřování půdy pro land grabbing mají být jak jednotlivci, tak i významné zahraniční korporace a země, respektive jejich

vlády, které se zajímají o rozšiřování své základny přírodních zdrojů. Minimální dopad na rozšiřování půdy určené k land grabbingu v Latinské Americe mají země Perského zálivu, Čína, Jižní Korea a Indie. Tyto země ovšem patří mezi hlavní investory na trhu s půdou v jiných regionech světa. Hlavním aktérem na poli trhu s půdou jsou meziregionální latinskoamerické firmy, produkující komodity nebo „adaptovatelné“ plodiny (sója, kukuřice, palma olejná…) nebo společnosti, které se zaměřují na produkci dřevěných produktů, cestovní ruch nebo energetické zdroje. Tyto společnosti pak hospodaří zejména na velkých plochách díky pronájmu nebo velkoplošnému skupování pozemků a vyvážejí odsud poté komodity nebo produkty či plodiny. Naopak v Mexiku, Střední Americe a andských zemích dochází k rozpadům menších farem a hospodářství. Jsou buď prodávány, nebo zděděny. V těchto zemích existuje miliony malých farem, které koexistují se středními a velkými společnostmi a vytvářejí tak různorodou zemědělskou strukturu. (IICA, 2013)

Mezi další komplikace, kterým čelí několik latinskoamerických zemí patří napětí mezi velkými vlastníky půdy a drobnými zemědělci, farmáři a skupinami domorodých obyvatel. Navíc rozpínání měst a průmyslové aktivity ještě více vytváří tlak na trh s půdou a stavebními parcelami kvůli neustále nenasycené poptávce. Rozpínání měst podporuje příliv mladých lidí z venkovských oblastí, kteří se do měst stěhují především za pracovními příležitostmi. Mnoho venkovských oblastí se tak postupně vysídluje, zůstávají především starousedlíci.

Mezi problémy regionu se řadí také ozbrojené konflikty a obchodování s drogami. Ačkoliv spolehlivé údaje o spotřebě drog neexistují, studie Meziamerické komise pro kontrolu drog (CICAD) z roku 2011 zjistila, že primárními drogami v Latinské Americe jsou konopí a kokain. (IDPC, 2021)

4. Závěr

Ze současného pohledu není land grabbing jako takový novým fenoménem. V době zámořských objevů a kolonizování nově dobytých území probíhalo zabírání půdy ve velkém bez ohledu na místní původní obyvatele. V dnešní době se v mnoha případech neděje tak násilně, jako tomu bylo v minulosti, ovšem odkaz minulých generací se stále promítá i do dnešního obchodu s půdou. Stále se potýkáme s násilným vyvlastňováním půdy, které má za následek ztrátu obživy a také přístřeší mnoha obyvatel; neférově nastavenými pravidly pro výkup půdy, mnohdy za absolutní absence respektování majitelů půdy a v neposlední řadě také s ničením a degradací půdního fondu, krajiny a potažmo životního prostředí. Velký problém představuje laxní právní systém některých zemí, které umožňují rozprodávat nebo pronajímat velké zemědělské plochy a umožňují často neregulovanou spotřebu hnojiv a pesticidů na obdělávaných polích.

Velkoplošné akvizice půdy mají velký vliv na životní prostředí, zejména má velký vliv na splavování půdy a sedimentu vlivem zemědělství. Z obrovských polí se odplavuje voda společně s půdou, která nestíhá vlhkost vsakovat do spodních vrstev. Se splavenou půdou se odplavují živiny v ní obsažené, což má za následek jejich nedostatek. Nedostatek živin je pak kompenzován používáním chemických hnojiv, které z dlouhodobého hlediska neblaze působí na půdu a velká část hnojiv je splavována do pobřežních zón, kde dochází k eutrofizaci vody.

Problémy, které nastávají při akvizici pozemků, má řešit kodex chování, kterým se mají dané společnosti řídit a má předcházet neetickým nebo neférovým zacházením s místními a s přírodou. Tento kodex není nijak právně ustanoven, a tak se jedná jen o soubor doporučených pravidel při odkupu či pronájmu půdy. Doporučení, která jsou v kodexu uvedena, jsou často zcela opomíjena ze strany pronajímatelů či vlastníků půdy. Kodex chování ovšem neřeší problémy, které land grabbingu předcházejí a opomíjí například společnosti, které usilují o udržení nebo rozšíření světového zemědělsko-potravinářského komplexu, nebo nenavrhuje řešení situací, které již proběhly, jako jsou energetické a potravinové krize.

Jedním z hlavních aspektů, které jsou typické pro trh s půdou v Latinské Americe je dynamika trhu, která je větší než v jiných pozorovaných oblastech. V Latinské Americe se problém velkoplošných akvizic půdy dotýká ve velkém amazonského deštného pralesa, který je jedním z největších deštných pralesů světa. Mezi společné problémy mnoha zemí patří pěstování monokultur na polích využívaných land grabbingem. Jde zejména o tzv. flex crops, tedy o lehce adaptovatelné plodiny jako jsou sójové boby, palma olejná nebo kukuřice, které jsou určeny zejména na export. Pěstování těchto plodin značně ovlivnilo dnešní podobu amazonského deštného pralesa, jehož území se značně zmenšilo kvůli získávání půdy pro pěstování „adaptovatelných" plodin. Právě masivní odlesňování Amazonie má na svědomí také narůstající poptávka a spotřeba masa. Podstatnou část krmiv pro hospodářská zvířata tvoří sója, která je ve velkém pěstována na polích, které vznikají deforestací amazonského deštného lesa. V Latinské Americe má většinu půdy v rukou stát, a tak je rozprodej a pronájem půdy zejména v rukou vlády. V případě prodeje půdy, kde se nacházejí i vesnice či komunity místních, dochází často k napjatým vztahům mezi obyvateli a společnostmi, které půdu spravují. Státy Latinské Ameriky často neposkytují žádnou ochranu místních obyvatel, kteří bývají často nuceně vystěhováváni ze svých domovů kvůli zabrání území, kde žijí. Toto napětí může často vést místní obyvatele ke kriminální činnosti. Častý laxní postoj vlád k tomuto problému jen přispívá k napjaté atmosféře mezi místními a oficiálními majiteli nebo nájemci půdy.

Land grabbing je problémem více kontinentů, ale nejrozšířenější je v Africe, Asii a Latinské Americe. Nicméně mezi 5 největších současných akvizic se řadí hned 2 akvizice půdy v Rusku, zbývající se nachází v Jižním Súdánu, Malajsii a Indonésii. V Latinské Americe se s land grabbingem potýkají zejména Jamajka, Uruguay, Nikaragua a Belize. Situace ohledně zemědělské půdy v Latinské Americe se může ve skutečnosti značně lišit, jelikož je možné, že k land grabbingu jsou využívána i území, jehož půda není označena jako zemědělská.

Seznam literatury

1. *ABOUT REDD+* [online]. UN-REDD Programme Collaborative Online Workspace, 2021 [cit. 2021-5-30]. Dostupné z: https://www.unredd.net/about/what-is-redd-plus.html

2. BAGLIONI, Elena, Peter GIBBON a Saturnino M BORRAS. Land Grabbing, Large-and Small-scale Farming: what can evidence and policy from 20th century Africa contribute to the debate? *Third World Quarterly* [online]. 2013, **34**(9), [cit. 2021-5-30]. Dostupné z: doi:10.1080/01436597.2013.843838. ISSN 0143-6597.

3. BAKOŠOVÁ, Barbora. Land grabbing – nová vlna kolonialismu? *Sedmá generace* [online]. 2012, 8.4.2012 [cit. 2021-5-30]. Dostupné z: https://sedmagenerace.cz/land-grabbing-nova-vlna-kolonialismu/. ISSN 1805-8566.

4. BORRAS JR, SATURNINO M., JENNIFER C. FRANCO a Saturnino M BORRAS. Green pretexts: A Preliminary Analysis. *Journal of Agrarian Change* [online]. transcript Verlag, 2012, 2012-12-31, **12**(1), [cit. 2021-5-30]. ISBN 978-3-8376-1968-3. Dostupné z: doi:10.1111/j.1471-0366.2011.00339.x. ISSN 14710358.

5. BORRAS, Saturnino M., Jennifer C. FRANCO a Saturnino M BORRAS. From Threat to Opportunity? Problems with Codes of Conduct for Land Grabbing: A Preliminary Analysis. *Rethinking Food Systems* [online]. Dordrecht: Springer Netherlands, 2014, 2010-03-25, **119**(1-2), [cit. 2021-5-30]. ISBN 978-94-007-7777-4. Dostupné z: doi:10.1007/978-94-007-7778-1_7. ISSN 0016-7606.

6. BORRAS, Saturnino M., Jennifer C. FRANCO, S. Ryan ISAKSON, Les LEVIDOW a Pietje VERVEST. The rise of flex crops and commodities: implications for research. *The Journal of Peasant Studies* [online]. Dordrecht: Springer Netherlands, 2015, 2014-1-11, **43**(1), [cit. 2021-5-30]. ISBN 978-94-007-7777-4. Dostupné z: doi:10.1080/03066150.2015.1036417. ISSN 0306-6150.

VON BRAUN, Joachim a Ruth MEINZEN-DICK. *Land Grabbing" by Foreign Investors in Developing Countries: Risks and Opportunities* [online]. 2009 [cit. 2021-5-30]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/46442199_Land_Grabbing_by_Foreign_Investors_in_Developing_Countries_Risks_and_Opportunities

7. Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. "List of countries in Latin America." *Encyclopedia Britannica*, March 10, 2017. https://www.britannica.com/topic/list-of-countries-in-Latin-America-2061416.

8. BROOKS, Elizabeth a Jacque Emel. The Llano Estacado of the American southern hight plains. United Nations University [online]. 1991. Dostupné z: https://archive.unu.edu/unupress/unupbooks/uu14re/uu14re0n.htm?fbclid=IwAR0OYlyktnOM1yO1xlKTkOH3_nICR2dibag7xK8oVF4JLIeKaAkdFvM2FIg#changes%20in%20the%20pre%20european%20ecosystem

9. COCHET, Hubert a Michel MERLET. *Land grabbing and share of the value added in agricultural processes. A new look at the distribution of land revenues* [online]. 2011 [cit. 2021-5-30]. Dostupné z: http://www.agter.org/bdf/_docs/cochet_merlet_2011_brighton_en.pdf

10. Comprehensive Assessment of Water Management in Agriculture. 2007. Water for Food, Water for Life: A Comprehensive Assessment of Water Management in Agriculture. London: Earthscan, and Colombo: International Water Management Institute

11. COSTANTINO, Agostina, Jennifer C. FRANCO a Saturnino M BORRAS. Land Grabbing in Latin America: Another Natural Resource Curse? *Agrarian South: Journal of Political Economy: A triannual Journal of Agrarian South Network and CARES* [online]. Dordrecht: Springer Netherlands, 2014, 2014-1-11, **3**(1), [cit. 2021-5-30]. ISBN 978-94-007-7777-4. Dostupné z: doi:10.1177/2277976014530217. ISSN 2277-9760.

12. DÁVALOS, Liliana M., Jennifer S. HOLMES, Nelly RODRÍGUEZ a Dolors ARMENTERAS. Demand for beef is unrelated to pasture expansion in northwestern Amazonia. *Biological Conservation* [online]. 2014, **170**, [cit. 2021-5-30]. Dostupné z: doi:10.1016/j.biocon.2013.12.018. ISSN 00063207.

13. EDELMAN, Marc, Carlos OYA a Saturnino M BORRAS. Global Land Grabs: historical processes, theoretical and methodological implications and current trajectories. *Third World Quarterly* [online]. 2013, **34**(9), [cit. 2021-5-30]. Dostupné z: doi:10.1080/01436597.2013.850190. ISSN 0143-6597.

14. FAO, 2019. Latin American Agriculture: Prospects and Challenges. [online]. Dostupné z: http://www.fao.org/3/CA4076EN/CA4076EN_Chapter2_Latin_American_Agriculture.pdf?fbclid=IwAR0w6jjohZMTmfcDrKNk9xSk0VGTjbEX5IGGjDHQybGirL5O6fC1RZjsNSo

15. Global land grabbing and trajectories of agrarian change: A preliminary analysis. *Farmlandgrab.org: The global rush for farmland and peoples' struggles against it* [online]. 2011 [cit. 2021-5-30]. Dostupné z: https://www.farmlandgrab.org/post/view/19825

16. Gorelick, N., Hancher, M., Dixon, M., Ilyushchenko, S., Thau, D., & Moore, R. (2017). Google Earth Engine: Planetary-scale geospatial analysis for everyone. *Remote Sensing of Environment*.

17. Green Grabbing. *Universität Bielefeld* [online]. [cit. 2021-5-30]. Dostupné z: https://www.uni-bielefeld.de/cias/wiki/g_Green_Grabbing.html

18. How do we define Land Grabbing? *European Coordination Via Campesina: More farmers, better food* [online]. Brusel, 2016 [cit. 2021-5-30]. Dostupné z: https://www.eurovia.org/how-do-we-define-land-grabbing/

19. Hrozí větší problém než v amazonském pralese. Sójový boom ničí brazilskou savanu. *Aktuálně.cz* [online]. 2018, 1.9.2018 [cit. 2021-5-30]. Dostupné z: https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/sojovy-boom-nici-brazilskou-pampu-mcdonalds-a-dalsi-firmy-ji/r~e5425132ac6311e8b5b20cc47ab5f122

20. IICA. [online]. VARIATIONS ON LAND TENURE IN LATIN AMERICA AND THE CARIBBEAN. 2013. [cit. 2021-5-30]. Dostupné z: https://www.iica.int/en/press/news/variations-land-tenure-latin-america-and-caribbean?fbclid=IwAR1piQX9PtBDcbLPR8jUIvZcQwPUPfX8IWzcMUAlHB42BHgsweEpP0LvJKE

21. La palma africana en Colombia. *Ecologistas en accion* [online]. 2005 [cit. 2021-5-30]. Dostupné z: https://www.ecologistasenaccion.org/17394/la-palma-africana-en-colombia/

22. *Land Matrix* [online]. [cit. 2021-5-30]. Dostupné z: https://landmatrix.org/

23. Latin America. *International Drug Policy Consortium: A global network promoting objective and open debate on drug policy* [online]. 2021 [cit. 2021-5-30]. Dostupné z: https://idpc.net/policy-advocacy/regional-work/latin-america

24. LAZARUS, Eli D, Peter GIBBON a Saturnino M BORRAS. Land grabbing as a driver of environmental change: what can evidence and policy from 20th century Africa contribute to the debate? *Area* [online]. transcript Verlag, 2014, 2012-12-31, **46**(1), [cit. 2021-5-30]. ISBN 978-3-8376-1968-3. Dostupné z: doi:10.1111/area.12072. ISSN 0004-0894.

25. MCAFEE, Kathleen, Max SPOOR a Saturnino M BORRAS. Selling Nature to save It? Biodiversity and Green Developmentalism: the world's largest agricultural land reserves at stake. *Environment and Planning D: Society and Space* [online]. transcript Verlag, 2016, 2012-12-31, **17**(2), [cit. 2021-5-30]. ISBN 978-3-8376-1968-3. Dostupné z: doi:10.1068/d170133. ISSN 0263-7758.

26. MONTGOMERY, David R. Dirt: The Erosion of Civilizations [online]. LA, Kalifornie: University of California Press, 2007 [cit. 2021-5-30]. Dostupné z: https://cepeas.org/wp-content/uploads/2018/05/9 dirt.pdf?fbclid=IwAR3ETFhv8cswfyhAc_XJQH4vi8W_-FCxhWFcUdQZ8FRuj6qPBIxAgWrgaLU

27. National Resreach Council. 2010. *Landscape on the Edge: New Horizons for Resreach on Earth's Surface.* Washington, DC: The National Academies Press. https://doi.org/10.17226/12700.

28. Odvrácená strana masa? Sója. Na maso z EU doplácí Jižní Amerika. *Ekolist.cz* [online]. 2013, 7.11.2013 [cit. 2021-5-30]. Dostupné z: https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/odvracena-strana-masa-soja-na-maso-z-eu-doplaci-jizni-amerika

29. OHROŽENÝ KLENOT LATINSKÉ AMERIKY. *Menu pro změnu* [online]. 2021 [cit. 2021-5-30]. Dostupné z: https://www.eatresponsibly.eu/cs/meat/1#section-bean

30. OJEDA, Diana, Max SPOOR a Saturnino M BORRAS. Green pretexts: Ecotourism, neoliberal conservation and land grabbing in Tayrona National Natural Park, Colombia. *Journal of Peasant Studies* [online]. transcript Verlag, 2012, 2012-12-31, **39**(2), [cit. 2021-5-30]. ISBN 978-3-8376-1968-3. Dostupné z: doi:10.1080/03066150.2012.658777. ISSN 0306-6150.

31. OUMA, Stefan, Peter GIBBON a Saturnino M BORRAS. Land Grabbing: what can evidence and policy from 20th century Africa contribute to the debate? *Ortsregister* [online]. transcript Verlag, 2012, 2012-12-31, **34**(9), [cit. 2021-5-30]. ISBN 978-3-8376-1968-3. Dostupné z: doi:10.14361/transcript.9783839419687.171. ISSN 0143-6597.

32. Potravinová suverenita [online]. 2015 [cit. 2021-5-30]. Dostupné z: https://potravinovasuverenita.cz/deklarace/?fbclid=IwAR1tvs1tmS_d6k3gqfdThhVB43xFx_aM32adZyhq9tluAiSIok8HTCxoqaI

33. RULLI, M. C., A. SAVIORI a P. D'ODORICO. Global land and water grabbing. *Proceedings of the National Academy of Sciences* [online]. transcript Verlag, 2013, 2012-12-31, **110**(3), [cit. 2021-5-30]. ISBN 978-3-8376-1968-3. Dostupné z: doi:10.1073/pnas.1213163110. ISSN 0027-8424.

34. SHAMBHU, Ghatak. Land acquisition is rampant in Asia, Africa and Latin America, conclusion drawn by recent reports. *Food and Agriculture Organization of the United Nations* [online]. [cit. 2021-5-30]. Dostupné z: http://www.fao.org/fileadmin/user_upload/fsn/docs/HLPE/Land_grab_ghatak.pdf

35. ŠTRANC, Přemysl a kolektiv. Výhled produkce sójových bobů pro rok 2016. *Agromanual.cz* [online]. 2016, 25.9.2016 [cit. 2021-5-30]. Dostupné z: https://www.agromanual.cz/cz/clanky/sklizen-a-skladovani/sklizen-1/vyhled-produkce-sojovych-bobu-pro-rok-2016

36. *The land market in Latin America and the Caribbean: Concentration and foreignization* [online]. Santiago: FAO, 2014 [cit. 2021-5-30]. ISBN 978-92-5-108615-5. Dostupné z: http://www.fao.org/3/i4172e/i4172e.pdf

37. *The World Bank* [online]. [cit. 2021-5-30]. Dostupné z: https://data.worldbank.org

38. VISSER, Oane, Max SPOOR a Saturnino M BORRAS. Land grabbing in post-Soviet Eurasia: the world's largest agricultural land reserves at stake. *Journal of Peasant Studies* [online]. transcript Verlag, 2011, 2012-12-31, **38**(2), [cit. 2021-5-30]. ISBN 978-3-8376-1968-3. Dostupné z: doi:10.1080/03066150.2011.559010. ISSN 0306-6150.

39. WILKINSON, B. H., B. J. MCELROY a Saturnino M BORRAS. The impact of humans on continental erosion and sedimentation: A Preliminary Analysis. *Geological Society of America Bulletin* [online]. transcript Verlag, 2007, 2012-12-31, **119**(1-2), [cit. 2021-5-30]. ISBN 978-3-8376-1968-3. Dostupné z: doi:10.1130/B25899.1. ISSN 0016-7606.